

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародного менеджменту

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Міжнародний бізнес

Галузь знань

07 Управління та адміністрування

Спеціальність

076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Взаємовідносини міжнародних корпорацій з національними економіками»

здобувача **Мартинової Олександрі Романівни**

Науковий керівник: к.е.н., доцент Прохорова М.Е.

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: к.е.н., доцент Бурмака М.О.

(підпис)

Київ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародного менеджменту

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

«Міжнародний бізнес»

07 Управління та адміністрування

076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

О.О. Євдоченко

(підпис) (ініціали, прізвище)

20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

М.О. Бурмака

(підпис) (ініціали, прізвище)

20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Мартиновій Олександрі Романівні

_____ очної (денної) _____ форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему «Взаємовідносини міжнародних корпорацій з національними економіками»

Тему затверджено наказом ректора Університету від " __04__ " ____01__ 2024 р. № 19-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах Національного банку України, Міністерства економіки України, Міністерства закордонних справ України, статистичних та аналітичних ресурсів, враховуючи підручники, наукові статті, офіційні сайти міжнародних організацій та їх звіти й публікації.

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК
Розділ 2	АНАЛІЗ ВЗАЄМОВІДНОСИН ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК
Розділ 3	ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Об'єкт дослідження:	Процес взаємовідносин міжнародних корпорацій з національними економіками у сучасних міжнародних економічних відносинах.
Предмет дослідження:	Сукупність системних зв'язків, що виникають між міжнародними корпораціями та національними економіками в процесі їх взаємодії.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Вивчити особливості взаємовідносин міжнародних корпорацій з національними економіками та розробити практичні рекомендації щодо їх вдосконалення.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	
1.	Розкрити сутність міжнародних корпорацій у контексті глобалізації, досліджуючи їх еволюцію, типи, структуру та чинники, що впливають на їхню діяльність.
2.	Проаналізувати різноманітні теорії та концепції взаємодії міжнародних корпорацій з національними економіками.
3.	Визначити та вивчити ключові детермінанти взаємодії міжнародних корпорацій і національних економік, аналізуючи вплив різноманітних факторів.
У розділі 2	
1.	Дослідити вплив міжнародних корпорацій на структуру, динаміку розвитку та конкурентоспроможність національних економік.
2.	Проаналізувати форми й особливості стратегічного партнерства та потенційних конфліктів між міжнародними корпораціями та державними інтересами.
3.	Порівняти різні моделі регулювання діяльності міжнародних корпорацій, оцінюючи їхню ефективність та недоліки, формулюючи пропозиції щодо їхнього вдосконалення.
У розділі 3	
1.	Систематизувати та узагальнити як переваги, так і недоліки взаємодії міжнародних корпорацій з національними економіками для розробки подальших рекомендацій.
2.	Дослідити сучасні глобальні тенденції, що впливають на взаємодію міжнародних корпорацій та національних економік, та розробити підходи до її оптимізації.
3.	Розробити рекомендації щодо впровадження ефективних програм і стратегій, які сприятимуть розвитку національних економік.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

(ініціали, прізвище)

« _____ » _____ 20__ р.

**Завдання одержав
здобувач**

(підпис)

(ініціали, прізвище)

« _____ » _____ 20__ р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 87 сторінок, 21 таблицю, 7 рисунків, список використаних джерел з 89 найменувань, додатки.

«Взаємовідносини міжнародних корпорацій з національними економіками»

Об'єктом дослідження є процес взаємовідносин міжнародних корпорацій з національними економіками у сучасних міжнародних економічних відносинах.

Предметом дослідження є сукупність системних зв'язків, що виникають між міжнародними корпораціями та національними економіками в процесі їх взаємодії.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – вивчити особливості взаємовідносин міжнародних корпорацій з національними економіками та розробити практичні рекомендації щодо їх вдосконалення.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- Розкрити сутність міжнародних корпорацій у контексті глобалізації, досліджуючи їх еволюцію, типи, структуру та чинники, що впливають на їхню діяльність.
- Проаналізувати різноманітні теорії та концепції взаємодії міжнародних корпорацій з національними економіками, оцінюючи їхній вплив на економічне зростання, зайнятість, інновації та інші аспекти.
- Визначити та вивчити ключові детермінанти взаємодії міжнародних корпорацій і національних економік, аналізуючи вплив політичних, економічних, соціальних та культурних факторів, не забуваючи про роль міжнародних організацій та угод.
- Дослідити вплив міжнародних корпорацій на структуру, динаміку розвитку та конкурентоспроможність національних економік, окремо акцентуючись на їх ролі в інноваціях та процесах транзиції.

- Проаналізувати форми й особливості стратегічного партнерства та потенційних конфліктів між міжнародними корпораціями та державними інтересами, розробляючи рекомендації щодо пошуку балансу між ними.
- Порівняти різні моделі регулювання діяльності міжнародних корпорацій, оцінюючи їхню ефективність та недоліки, формулюючи пропозиції щодо їхнього вдосконалення.
- Систематизувати та узагальнити як переваги, так і недоліки взаємодії міжнародних корпорацій з національними економіками, аналізуючи впливові фактори та розробляючи рекомендації для максимізації позитивних аспектів.
- Дослідити сучасні глобальні тенденції, що впливають на взаємодію міжнародних корпорацій та національних економік, розробляючи стратегічні підходи до її оптимізації та визначаючи роль національних урядів.
- Проаналізувати інноваційні ініціативи, спрямовані на вдосконалення взаємодії, та розробити рекомендації щодо впровадження ефективних програм і стратегій, які сприятимуть розвитку національних економік.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що проведене дослідження сучасного стану розвитку ТНК, а також їх впливу дозволило запропонувати чіткі шляхи для оптимізації та покращення цієї взаємодії в умовах сучасних глобальних тенденцій.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи - 2024

Рік захисту роботи - 2024

Ключові слова: транснаціональні корпорації, національні економіки, глобалізація, механізм взаємодії, розвиток, вплив, конкурентне середовище.

В і д г у к

Про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародний бізнес»

Мартиновій Олександрі Романівні
(прізвище, ініціали здобувача вищої освіти)

на тему: **«Взаємовідносини міжнародних корпорацій з національними економіками»**

1. Обґрунтування актуальності обраної теми, витриманість логічного ланцюга тема-об'єкт-предмет-мета-завдання-висновки, відповідність побудови роботи її назві, взаємозв'язок назв розділів та підрозділів (**10 балів**)

Актуальність теми "Взаємовідносини міжнародних корпорацій з національними економіками" обумовлена зростанням їх впливу на світову економіку, складністю та багатогранністю їх взаємодії, необхідністю розуміння та регулювання цієї взаємодії, а також викликами глобалізації та новими можливостями для співпраці.

Логічний ланцюг "тема-об'єкт-предмет-мета-завдання-висновки" витриманий. Тема дослідження чітко визначена: " Взаємовідносини міжнародних корпорацій з національними економіками" Мета дослідження відповідає темі, об'єкту та предмету. Завдання дослідження сформульовані чітко та логічно впливають з мети. Висновки дослідження відповідають поставленій меті та завданням.

Назва роботи чітко відповідає її змісту. Усі розділи та підрозділи роботи присвячені темі дослідження. Зміст роботи відповідає поставленій меті та завданням. Взаємозв'язок назв розділів та підрозділів: Назви розділів та підрозділів логічно пов'язані між собою. Кожен розділ присвячений висвітленню окремого аспекту теми дослідження. Підрозділи доповнюють та розкривають зміст розділів. Робота написана грамотно та стилістично правильно. Автор використовує наукову термінологію. У роботі представлені результати дослідження світового досвіду. Автор робить обґрунтовані висновки та пропонує практичні рекомендації.

2. Рівень аналізу та повноти розгляду теоретичних концепцій, понятійного апарату досліджуваної предметної галузі; якість аналізу бібліографічних джерел; достатність глибини теоретичних досліджень за темою; цінність теоретичних висновків (**10 балів**)

Текст ґрунтовно досліджує вплив транснаціональних корпорацій (ТНК) на національні економіки. Автор використовує широкий спектр теоретичних концепцій та понятійного апарату. Автор чітко описує та пояснює ці концепції, роблячи текст зрозумілим . Текст ґрунтується на широкому спектрі джерел, включаючи: Наукові статті, Дослідження, Звіти, Статистичні дані. Джерела цитуються правильно та коректно. Автор проводить глибокий та всебічний аналіз впливу ТНК на національні економіки. Він розглядає як позитивні, так і негативні аспекти цього впливу. Автор використовує дані та приклади з різних країн світу, щоб підтвердити свої аргументи. Теоретичні висновки тексту є цінними та корисними для розуміння впливу ТНК на національні економіки. Автор пропонує ряд рекомендацій щодо того, як країни можуть максимізувати позитивні та мінімізувати негативні наслідки діяльності ТНК.

Загалом, текст демонструє високий рівень аналізу та повноти розгляду теоретичних концепцій, понятійного апарату досліджуваної предметної галузі. Автор використовує якісні бібліографічні джерела, проводить глибокі теоретичні дослідження та робить цінні висновки.

3. Якість та глибина проведених досліджень, застосування аналітичних розрахунків, якісного та кількісного аналізу, відповідність методів і засобів досліджень меті й завданням дослідження, коректність інтерпретації результатів дослідження (**12 балів**):

Текст ґрунтується на широкому спектрі джерел, включаючи наукові статті, дослідження, звіти та статистичні дані. Автор використовує різні методи аналізу, включаючи опис, порівняння, узагальнення та пояснення. Він також використовує кількісні дані, такі як статистичні таблиці та графіки, щоб підтвердити свої аргументи. Методи та засоби дослідження відповідають меті та завданням дослідження. Автор чітко та логічно інтерпретує результати дослідження. Він робить висновки, які ґрунтуються на даних та аналізі.

Рекомендації:

Більш чітко пояснити зв'язок між аналітичними розрахунками та висновками дослідження. Використати більше візуалізацій даних, таких як діаграми та графіки, щоб зробити текст більш наочним.

4. Оцінка результатів досліджень; обґрунтування напрямів, наявність альтернативних підходів до вирішення досліджуваної проблеми, можливість впровадження результатів дослідження, рівень обґрунтування запропонованих рішень **(14 балів)**

Автор робить цінні висновки, які можуть бути корисними для дослідників та широкої громадськості. Автор чітко обґрунтовує напрямки дослідження.

Вибір напрямків дослідження відповідає меті й завданням роботи. Автор використовує комплексний підхід до дослідження, який дозволяє йому отримати всебічні результати.

Автор розглядає альтернативні підходи до вирішення досліджуваної проблеми. Автор аргументує свою позицію щодо вибору того чи іншого підходу. Автор не робить необґрунтованих узагальнень.

Рекомендації:

Більш чітко пояснити практичну цінність результатів дослідження.

Розглянути можливість застосування результатів дослідження до конкретних випадків.

Порівняти результати дослідження з результатами інших досліджень на цю тему.

5. Чіткість, обґрунтованість, практичне значення, можливість реалізації висновків **(10 балів):**

Дослідження дає чітке уявлення про вплив ТНК на національні економіки.

Висновок та рекомендації автора є реалістичними та практичними.

Автор враховує економічні та політичні умови в Україні.

Оформлення роботи та дотримання графіку виконання БДР **(10 балів)**

Робота виконана з дотримання графіку виконання КМР

Позитивні сторони дипломної роботи:

Робота написана грамотно та стилістично правильно.

Автор використовує наукову термінологію.

У роботі представлені результати дослідження світового досвіду. Автор робить обґрунтовані висновки та пропонує практичні рекомендації

Недоліки роботи. Більше уваги приділити аналізу практичних аспектів взаємовідносин міжнародних корпорацій з національними економіками

Посилити практичну спрямованість теоретичних висновків.

Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи **(66 балів):**

Допущення КБР до захисту перед ЕК

Допущена КМР до захисту перед ЕК

Науковий керівник доцент кафедри, доцент, кандидат економічних наук,
(посада, учене звання, науковий ступінь)

_____ **Марина ПРОХОРОВА**

(підпис)

(прізвище, ініціали)

“ ___ ” _____ 20__ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК	6
1.1 Економічна сутність транснаціональних корпорацій і особливості їх розвитку на сучасному етапі глобалізації	6
1.2 Взаємовідносини транснаціональних корпорацій з національними економіками: теорії та концепції	17
1.3 Детермінанти взаємодії між транснаціональними корпораціями та національними економіками	19
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВЗАЄМОВІДНОСИН ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК	27
2.1 Вплив глобальних корпорацій на структуру та конкурентоспроможність національних економік	27
2.2 Стратегічні партнерства та конфлікти між транснаціональними корпораціями та державними інтересами	41
2.3 Регуляторні моделі взаємодії транснаціональних корпорацій та національних економік	46
РОЗДІЛ 3 ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК	55
3.1 Переваги та недоліки взаємодії ТНК та національних економік	55
3.2 Оптимізація стратегічних взаємодій у контексті глобальних тенденцій	58
3.3 Інноваційні ініціативи удосконалення взаємодії: програми та стратегії для сприяння розвитку національних економік	66
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми базується на сучасних тенденціях у глобальній економіці. У зв'язку зі зростаючими викликами, такими як глобалізація, технологічні зрушення та зміни в геополітичному середовищі, взаємодія між міжнародними корпораціями та національними економіками стає ключовим фактором у формуванні економічних стратегій країн та підприємств.

Наукові дослідження в цій області дозволяють розуміти механізми взаємодії між цими сторонами, визначати чинники, які впливають на цю взаємодію, і розробляти стратегії для оптимізації цих відносин. Це важливо для того, щоб забезпечити стійкий економічний розвиток, збалансовану конкуренцію та соціальну стабільність як на міжнародному, так і на національному рівнях. Такі дослідження допомагають уникнути негативних наслідків, таких як державний протекціонізм, економічні кризи та соціальна дисгармонія, і сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку всіх сторін взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємозв'язок діяльності транснаціональних корпорацій з економічним розвитком національних економік досліджувався у роботах Чена Д., Доллара Д., Ватукарі А., Гжегожика Й., Нараянана Н., Шмідта Е., Евенетта С., Глекмена Х., Беярда К..

Вагомий внесок у вивчення різних аспектів формування, діяльності ТНК та їх взаємодії з урядами зробили вітчизняні науковці Біляк Т., Лук'яненко Д., Поручник А., Колот А., Войтко В., Рокоча В., Давидова І., Величко К., Радченко О., Швець Ю., Матросова І., Печенка О., Столярчук Я., Руденко-Сударева Л., Мозговий О., Токарь В. та інші.

Мета і завдання дослідження. Вивчити особливості взаємовідносин міжнародних корпорацій з національними економіками та розробити практичні рекомендації щодо їх вдосконалення. Завданнями такого дослідження є:

- Розкрити сутність міжнародних корпорацій у контексті глобалізації, досліджуючи їх еволюцію, типи, структуру та чинники, що впливають на їхню діяльність.
- Проаналізувати різноманітні теорії та концепції взаємодії міжнародних корпорацій з національними економіками, оцінюючи їхній вплив на економічне зростання, зайнятість, інновації та інші аспекти.
- Визначити та вивчити ключові детермінанти взаємодії міжнародних корпорацій і національних економік, аналізуючи вплив політичних, економічних, соціальних та культурних факторів, не забуваючи про роль міжнародних організацій та угод.
- Дослідити вплив міжнародних корпорацій на структуру, динаміку розвитку та конкурентоспроможність національних економік, окремо акцентуючись на їх ролі в інноваціях та процесах транзиції.
- Проаналізувати форми й особливості стратегічного партнерства та потенційних конфліктів між міжнародними корпораціями та державними інтересами, розробляючи рекомендації щодо пошуку балансу між ними.
- Порівняти різні моделі регулювання діяльності міжнародних корпорацій, оцінюючи їхню ефективність та недоліки, формулюючи пропозиції щодо їхнього вдосконалення.
- Систематизувати та узагальнити як переваги, так і недоліки взаємодії міжнародних корпорацій з національними економіками, аналізуючи впливові фактори та розробляючи рекомендації для максимізації позитивних аспектів.
- Дослідити сучасні глобальні тенденції, що впливають на взаємодію міжнародних корпорацій та національних економік, розробляючи стратегічні підходи до її оптимізації та визначаючи роль національних урядів.

- Проаналізувати інноваційні ініціативи, спрямовані на вдосконалення взаємодії, та розробити рекомендації щодо впровадження ефективних програм і стратегій, які сприятимуть розвитку національних економік.

Об'єктом дослідження є процес взаємовідносин міжнародних корпорацій з національними економіками у сучасних міжнародних економічних відносинах.

Предметом дослідження є сукупність системних зв'язків, що виникають між міжнародними корпораціями та національними економіками в процесі їх взаємодії.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження та поставлених завдань було застосовано комплекс методів, а саме: порівняльний метод різних аспектів, метод систематизації та узагальнення інформації, метод кількісного аналізу для аналізування статистичних даних, графічний та табличний методи для візуалізації результатів дослідження, а також методи індукції та дедукції для розробки висновків та рекомендацій.

Інформаційна база дослідження. Інформаційна база дослідження складається з статистичних та аналітичних документів міжнародних інституцій, праць вітчизняних та іноземних авторів, авторитетних видань, офіційних фінансових звітів ТНК.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМВІДНОСИН ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

1.1 Економічна сутність транснаціональних корпорацій і особливості їх розвитку на сучасному етапі глобалізації

У сучасному світі ТНК відіграють ключову роль у процесі глобалізації і виступають рушійною силою міжнародних економічних відносин. Їх вплив настільки значний, що ТНК сьогодні вже є не лише результатом бурхливого розвитку міжнародних відносин, але й відіграють важливу роль у їх національних економіках. Їхня діяльність генерує значну частину прямих міжнародних інвестицій та міжнародної торгівлі, що робить їх ключовими складовими у світовій економіці.

Важливо також зазначити, що аналіз визначень транснаціональних корпорацій з українських та іноземних перспектив є критично важливим. Українські автори привносять контекстуальний аспект, враховуючи особливості розвитку країни, її економічні виклики та соціокультурний фон. З іншого боку, іноземні видання надають глобальний погляд та дозволяють порівняти сприйняття ТНК у різних частинах світу. Цей аналіз допомагає розширити розуміння ролі та впливу ТНК, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні фактори, що формують уявлення про ці корпорації.

Таблиця 1.1 Визначення сутності транснаціональних корпорацій згідно з іноземними публікаціями [1-3]

Джерело/автор	Визначення
Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД)	Підприємство, яке контролює активи інших підприємств в інших країнах, окрім своєї країни, як правило, через володіння певною часткою капіталу. Згідно з офіційним документом ЮНКТАД володіння 10% акцій або прав голосу є умовним порогом контролю над активами.
Організація економічного співробітництва і розвитку	Компанія приватної, державної або змішаної форм власності, що діє у різних країнах. До того ж, одна чи кілька таких корпорацій може впливати на діяльність інших, зокрема у сфері обміну знань та ресурсами.
Міжнародна енциклопедія соціальних та поведінкових наук	Господарська організація, діяльність якої здійснюється більш ніж у двох країнах і є організаційною формою, яка визначає прямі іноземні інвестиції. Ця форма складається з місцезнаходження фірми в країні, де вона зареєстрована, і створення філій або дочірніх компаній в інших країнах.

Усі вищезазначені визначення доповнюють одне одного, вони відображають спільну концепцію діяльності ТНК в різних країнах, проте розглядають це явище з різних перспектив. Досі не було розроблено загальноприйнятого нормативу щодо того, які ж компанії відносити до транснаціональних.

Таблиця 1.2 Визначення сутності транснаціональних корпорацій згідно з вітчизняними авторами [4-6]

Джерело/автор	Визначення
Рокоча В.	Міжнародне підприємство з підрозділами у двох або більше країнах, яке централізовано керується з одного або декількох центрів управління. Це управління базується на механізмі прийняття рішень, що дозволяє реалізувати узгоджену політику та загальну стратегію, розподіляти ресурси, технології та відповідальність для досягнення прибутку

Продовження таблиці 1.2

Біляк Т.О., Бірюченко С.Ю., Бужимська К.О.	<p>Підприємство, яке складається з юридичних осіб різних видів діяльності у двох або більше країнах, а також зазвичай мають один або декілька центрів прийняття рішень, мають спільну стратегію та політику. ТНК притаманні такі характеристики:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ ТНК може належати інвесторам з різних куточків світу ○ У ТНК працюють фахівці з різних країн, що привносить більше різноманіття ідей та можливостей ○ Орієнтація на широкий світовий ринок ○ Отримання прибутку з різних країн, що робить ТНК стійкими до економічних потрясінь
Д. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук.	<p>Міжнародна компанія, зазвичай з акціонерним капіталом, що функціонує з підрозділами у двох або більше країнах, керівництво яких централізовано з одного або кількох центрів. Управління такою корпорацією ґрунтується на механізмі ухвалення рішень, що дозволяє впроваджувати згоджену політику та загальну стратегію</p>

У зведенні усіх вищезазначених пояснень стверджується, що транснаціональна корпорація - це підприємство, що виходить за межі однієї країни у своїй діяльності, а також має різні підрозділи й центри прийняття рішень.

Відмінність між цими визначеннями полягає у фокусі та деталях структури та управління міжнародними підприємствами. Перше визначення визначає підприємства, що складаються з юридичних осіб різних видів діяльності та мають один або декілька центрів прийняття рішень, зосереджуючись на спільній стратегії та політиці.

Друге і третє визначення спрямовані на міжнародні підприємства з підрозділами у різних країнах, керівництво яких централізовано з одного або декількох центрів управління. Обидва останніх визначення акцентують на механізмі прийняття рішень як ключовому елементі для впровадження узгодженої

політики та загальної стратегії, а також розподілу ресурсів та відповідальності для досягнення прибутку. Начало форми

ТНК володіє значними активами та ресурсами, розташованими у різних країнах, і її діяльність базується на складних системах управління, що об'єднують міжнародний персонал та розрізняються глобальною стратегією. Варто зазначити, що ТНК не лише активно беруть участь у процесах глобалізації, але й мають значний вплив на структуру та динаміку світової економіки, відображаючи складність сучасних взаємовідносин між національними та міжнародними економічними суб'єктами. Економічна сутність ТНК визначається їхньою спроможністю управляти ресурсами та виробничими потужностями на міжнародному рівні з метою отримання прибутку.

Транснаціональні корпорації – це не просто великі компанії, що ведуть діяльність у кількох країнах. Їх роль у світовій економіці постійно еволюціонує, роблячи їх вплив на національні економіки складним та багатограним.

Історія розвитку ТНК налічує декілька етапів, кожен з яких має свої особливості. Розуміння цих етапів розвитку ТНК дає можливість краще зрозуміти їхню еволюцію, а також фактори, що впливали на їх стратегії та вплив на національні економіки.

Таблиця 1.3 Етапи розвитку транснаціональних корпорацій [7]

Етап та його історичні межі	Сутність
I етап: (кінець XIX – початок XX століття)	На цьому етапі відбувалось виникнення міжнародних корпорацій, заснованих на транснаціональній діяльності промислових монополій. Ці монополії залучали до своїх економічних інтересів сировинну базу колоній, трансформуючи відносини з колоніями від суто політичних до економіко-політичних. Їх діяльність об'єднала своїми зв'язками багато країн і призвела до створення світової капіталістичної економіки, а також до суттєвої інформаційно-комунікаційної залежності від країн базування цих монополій.

Продовження таблиці 1.3

II етап (період між 1918 р. та 1939 р.)	Цей етап характеризується підготовкою до Другої Світової війни. Зростання державних витрат на військові цілі стимулювало розвиток військово-промислових ТНК, які стали домінуючою формою міжнародних корпорацій цього періоду. Їхня основна продукція – озброєння, боєприпаси та військова амуніція. Ці ТНК зберегли свій виробничий потенціал й досі.
III етап (50-ті роки XX-го століття)	Для цього етапу характерним був розвиток інтегруючих міжнародних компаній. Цей тип поєднує капітал за походженням (багатонаціональні компанії – насамперед, характерні для країн Західної Європи) та сфери діяльності. <i>Стратегічними цілями</i> ТНК на цьому етапі стає освоєння ринків розвинених країн, виробництво товарів масового вжитку для споживачів з високим достатком, а також перенесення "брудних" і трудомістких виробництв у країни, що розвиваються. <i>Функціонування ТНК</i> на цьому етапі характеризується автономною діяльністю їх підрозділів у різних країнах з максимальним врахуванням особливостей національних ринків.
IV етап (60-ті та 70-ті роки XX-го століття)	Цей етап характеризується орієнтацією міжнародних корпорацій на зовнішньоекономічну сферу як основне джерело прибутку. Це досягається завдяки науково-технічній революції, міждержавній кооперації та підтримці урядів. Закордонні підрозділи ТНК на цьому етапі працюють за єдиними стандартами та правилами з материнською компанією, мають подібний стиль менеджменту. На цьому етапі ТНК набувають нових характеристик: <ul style="list-style-type: none"> • Відмова від галузевої орієнтації. • Переплетення промислового капіталу з торговельним, фінансовим, освітнім та науковим. • Активізація стандартизації та уніфікації виробництв. <p>Цей етап знаменує перехід від конкуренції на окремих національних ринках до конкуренції на глобальному ринку.</p>

На початку XXI століття світова економіка починає переживати такі системні процеси як інтернаціоналізація, глобалізація та транснаціоналізація, що впливають на економічну діяльність всіх країн. У цьому динамічному середовищі провідну роль вже відіграють ТНК. [7]

З одного боку, ТНК є результатом інтернаціоналізації, адже вони виникають внаслідок виходу компаній за межі національних ринків. З іншого боку, ТНК самі стають рушійними силами інтернаціоналізації, адже вони розширюють свою діяльність на нові країни, стимулюючи міжнародну торгівлю, інвестиції та обмін технологіями. Таким чином основні особливості розвитку ТНК на сучасному етапі полягають у таких аспектах:

Таблиця 1.4 Особливості розвитку ТНК на сучасному етапі глобалізації [8]

Характеристика	Опис
Глобальна присутність	ТНК діють у різних країнах світу, маючи підрозділи та виробничі майданчики на різних континентах. Це дозволяє їм отримувати доступ до різноманітних ринків та ресурсів.
Міжнародна стратегія	ТНК розробляють стратегії, спрямовані на оптимізацію виробничих процесів, логістики, маркетингу та продажів у міжнародному масштабі з метою забезпечення конкурентоспроможності й збільшення частки ринку.
Глобальні ланцюжки постачання	ТНК активно залучаються до формування глобальних ланцюжків постачання, що охоплюють постачальників та партнерів у різних країнах для забезпечення ефективності виробничих процесів та зниження витрат.
Культурна адаптація	ТНК враховують культурні особливості та різниці в законодавстві країн, де вони працюють, з метою успішного впровадження своїх стратегій та забезпечення легальності та стабільності діяльності.
Співпраця з урядами	ТНК ведуть активну взаємодію з урядами різних країн з метою захисту своїх інтересів, отримання підтримки та створення сприятливих умов для свого бізнесу.

Важливо також зазначити, що сьогодні при виборі місця для розміщення виробництва ТНК все більше орієнтуються на прагматичні фактори. На перший план виходять наявність та кваліфікація робочої сили, а також величина витрат на

виробництво. Також для підвищення результативності ТНК активно почали інвестувати у навчання своїх працівників, щоб вони могли генерувати більше цінності для компанії.

Окрім цього, тенденцією є створення кількох центрів управління, що дозволяє компаніям краще враховувати специфіку місцевих ринків та потреб споживачів. Прикладом такого підходу є японська компанія Toshiba. Компанія має три регіональні штаб-квартири, що дає їй можливість поєднувати корпоративну централізацію, але з врахуванням особливостей місцевого споживача. [9]

В умовах поточної глобалізації ТНК відіграють ключову роль у формуванні світової економічної системи, впливаючи на міжнародну торгівлю, інвестиції та розвиток технологій. За даними ЮНКТАД, у 2021 році на 500 найбільших ТНК світу припадало 57% світової торгівлі товарами та 49% світових ПШ. Ці цифри свідчать про те, що ТНК стають все більш доміантними гравцями на міжнародній арені. [10]

Індекс транснаціоналізації транснаціональних корпорацій є одним із показників, що використовується для вимірювання ступеня глобалізації та міжнародної присутності корпорацій у світі. Цей індекс визначається як відношення обсягу міжнародної діяльності підприємства до його загального обсягу бізнесу.

$$TNI = \left(\frac{FA}{TA} + \frac{FS}{TS} + \frac{FE}{TE} \right) \div 3,$$

де FA – закордонні активи;

TA – загальні активи;

FS – закордонні продажі;

TS – загальні продажі;

FE – чисельність закордонних співробітників у ТНК;

TE – загальна чисельність співробітників у ТНК.

В контексті економічної сутності міжнародних корпорацій та особливостей їх розвитку на сучасному етапі глобалізації, індекс транснаціоналізації є важливим показником. Високий рівень цього індексу вказує

на те, що підприємство активно використовує можливості міжнародної торгівлі, інвестицій та глобальних ринків. Такі корпорації мають підрозділи, виробничі майданчики або бізнес-партнерів у різних країнах світу та залучаються до міжнародних ланцюжків постачання.

Високий індекс транснаціоналізації також свідчить про гнучкість та адаптивність корпорації до міжнародного бізнес-середовища. Ці підприємства часто розробляють глобальні стратегії, що сприяють їхній конкурентоспроможності та забезпечують доступ до різноманітних ринків та ресурсів. Однак, високий рівень міжнародності може також вказувати на певні ризики, такі як залежність від міжнародних ринків та валютних коливань.

Важливо відзначити, що цей індекс враховує обидва аспекти інтернаціоналізації - як попит, так і пропозицію. Змінна, пов'язана з продажем, відображає попит і ринки, а змінні, що стосуються активів і зайнятості, проявляються у виробничій діяльності та місці її розміщення. Такий комплексний підхід до складу і тлумачення індексу показує різноманітність та значимість діяльності ТНК на різних міжнародних ринках. Однак з точки зору країни-базування, і навіть країн-приймачів, таке тлумачення розрахунків та значення індексу не дає можливості розрізнити ринки, де відбуваються продажі, від ринків, де проходять виробничі процеси.

Отже, індекс транснаціоналізації ТНК є важливим інструментом для аналізу та вимірювання глобальної присутності корпорацій у сучасному світі, а також для розуміння їхньої економічної сутності та особливостей розвитку в умовах глобалізації. [11]

Досліджуючи сучасний стан діяльності ТНК, особливо важливо також аналізувати основні тренди для ТНК:

- *Глобалізація ланцюжків постачання:* Одним з ключових трендів розвитку ТНК на сучасному етапі є глобалізація ланцюжків постачання. ТНК все частіше розміщують свої виробничі потужності, дослідницькі центри та інші підрозділи в різних країнах світу, виходячи з міркувань економічної вигоди та доступу до необхідних ресурсів. Це веде до формування складних

і розгалужених глобальних ланцюжків постачання, які пов'язують між собою різні країни та регіони світу.

- *Цифровізація*: Ще одним важливим трендом є цифровізація. ТНК активно впроваджують цифрові технології в усі сфери своєї діяльності, від виробництва та маркетингу до управління персоналом. Це веде до трансформації бізнес-моделей ТНК, підвищення їх ефективності та конкурентоспроможності.
- *Зростання конкуренції*: У той же час, ТНК стикаються з жорсткою конкуренцією з боку інших ТНК, а також з боку нових гравців на ринку. Це змушує ТНК постійно вдосконалюватися, шукати нові шляхи для підвищення ефективності та інвестувати в інновації.
- *Етичні та соціальні виклики*: Діяльність ТНК несе в собі ряд етичних та соціальних викликів. ТНК часто звинувачують в експлуатації робочої сили, шкоді довкіллю, ухиленні від сплати податків та інших порушеннях. Ці виклики ставлять перед ТНК задачу пошуку балансу між своїми економічними інтересами та відповідальністю перед суспільством.

Розвиток ТНК на поточному етапі глобалізації характеризується зростанням їх впливу, глобалізацією ланцюжків постачання, цифровізацією, жорсткою конкуренцією та етичними та соціальними викликами. ТНК, які зможуть успішно адаптуватися до цих трендів та відповісти на ці виклики, матимуть кращі шанси на успіх у майбутньому.

Сучасні ТНК відрізняються від своїх попередників масштабом та глобальністю. Їхня діяльність не обмежується однією країною, а розповсюджується на весь світ. Ці "космополіти" у світі бізнесу розглядають планету як єдиний ринок, шукаючи найкращі можливості для розвитку. [12]

В умовах сучасної глобалізації транснаціональні корпорації відіграють ключову роль у світовій економіці. Одним із найважливіших інструментів їхнього впливу та розширення контролю над активами інших компаній є прямі іноземні інвестиції (ПІ).

Таблиця 1.5 – Значення ПІІ як інструменту інвестиційного розвитку для ТНК [13]

ПІІ як інструмент	Сутність
Роль ПІІ у стратегії ТНК	<ul style="list-style-type: none"> • ПІІ дають ТНК можливість розширювати свою діяльність за межі країни походження, виходячи на нові ринки та отримуючи доступ до нових ресурсів. • Завдяки ПІІ ТНК можуть диверсифікувати свою діяльність, знижуючи ризики та підвищуючи стійкість до економічних потрясінь. • ПІІ дозволяють ТНК використовувати конкурентні переваги різних країн, такі як дешева робоча сила, доступ до сировини або сприятливий податковий клімат.
Вплив ПІІ на економіку країн	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Країни з розвинутою економікою:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Є місцем розташування сотень найуспішніших ТНК, які володіють значними ресурсами та інвестують їх у різні галузі по всьому світу. - Експорт ПІІ з цих країн стимулює розвиток їхніх власних економік, створюючи нові робочі місця та генеруючи доходи. • <i>Країни, що розвиваються:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Прагнуть залучити ПІІ, щоб стимулювати зростання своєї економіки за рахунок іноземних коштів. - ПІІ можуть призвести до трансферу технологій та ноу-хау, підвищення кваліфікації робочої сили та розвитку інфраструктури.
ПІІ як рушій глобалізації	<ul style="list-style-type: none"> • ПІІ зв'язують економіки різних країн, роблячи світ більш взаємопов'язаним. • Зростання ПІІ веде до інтеграції виробничих процесів, розширення торгівлі та посилення конкуренції на світовому ринку.

Тому якщо говорити про загальну ситуацію ПІІ у світі, то згідно зі звітом UNCTAD випущеним у 2024 році про світові інвестиції, у 2023 році

транснаціональні корпорації інвестували 1,6 трлн. доларів США. Це значне зростання на 30% порівняно з 2022 роком, коли обсяг ПІІ становив 1,23 трлн. доларів США. Проте важливо зазначити, що Розподіл ПІІ залишається нерівномірним. Розвинені країни отримали 64% світових ПІІ у 2023 році, а країни, що розвиваються, – 36%. Основними напрямками ПІІ були такі галузі: технології (22%), видобуток та переробка сировини (18%) та фінансові послуги (14%). [10]

В сучасних умовах глобалізації корпорації стають справжніми економічними гігантами, які постійно вдосконалюють свою діяльність для забезпечення домінування на світовому ринку. Завдяки величезним масштабам, що вони мають, ТНК володіють значними ресурсами і здатні отримувати доступ до нових ринків та передових технологій. Це надає їм можливість ефективно знижувати витрати на виробництво, розподіляти ризики та стимулювати інновації у своїх галузях. Такий стратегічний підхід дозволяє корпораціям утримувати високий рівень конкурентоспроможності в глобальному економічному середовищі.

Підсумовуючи досліджені матеріали, можемо сказати, що сьогодні ТНК це потужні гравці сучасної глобалізованої економіки, що суттєво впливають на світову торгівлю, інвестиції та технологічний прогрес. Пройшовши низку етапів розвитку, від ранніх експансій до транснаціональних мережевих структур, ТНК на сучасному етапі глобалізації стикаються з викликами посилення конкуренції, необхідності інновацій, екологічної та соціальної відповідальності, а також впровадження нових технологій. Адаптація ТНК до сучасних трендів та посилення їх взаємодії з урядами є ключовими факторами для їх стійкого розвитку та позитивного впливу на світову економіку. Це стосується таких аспектів, як інновації, соціальна відповідальність, використання нових технологій, співпраця у сфері інвестицій, екологічних проектів та регулювання. Активна взаємодія з урядами та відповідальне ведення бізнесу дозволять ТНК максимізувати свій потенціал та досягти бажаних фінансових результатів.

1.2 Взаємовідносини транснаціональних корпорацій з національними економіками: теорії та концепції

Взаємодія транснаціональних корпорацій та національних економік є важливим аспектом сучасного світового бізнесу. Ці взаємовідносини визначаються складним поєднанням економічних, політичних, соціокультурних та технологічних чинників, які впливають на функціонування як окремих корпорацій, так і національних економік в цілому.

З одного боку, ТНК володіють значним впливом на економічний розвиток країн, забезпечуючи інвестиції, створюючи робочі місця та сприяючи технологічному перетворенню. З іншого боку, національні економіки стають перед викликами у вигляді регулювання діяльності корпорацій, забезпечення конкурентоспроможності своїх підприємств та збалансування інтересів власного ринку з глобальними тенденціями. Тому дослідження взаємовідносин міжнародних корпорацій і національних економік має велике значення для розуміння сучасних тенденцій у світовому бізнесі та формування ефективної економічної політики.

З розвитком глобалізації та швидким зростанням транснаціональних корпорацій, розуміння їхнього впливу на економіки окремих країн стає надзвичайно актуальним. Різні теорії та концепції висуваються для розкриття економічних, соціальних та політичних аспектів цих взаємовідносин. У цьому контексті, аналіз та обговорення теоретичних ракурсів допомагає нам краще зрозуміти взаємодію між міжнародними корпораціями та національними економіками, враховуючи їхні різноманітні впливи на економічний ландшафт та розвиток країн.

Однією з основних теорій стала теорія прямих іноземних інвестицій. До 20-х років ХХ століття в міжнародному бізнесі домінувало портфельне інвестування, яке фокусувалося на отриманні фінансових дивідендів від участі в закордонній діяльності. На противагу портфельному інвестуванню, яке часто не

пов'язане з підприємницькою діяльністю інвестора, пряме іноземне інвестування (ПІІ) супроводжується набуттям контролю над закордонними активами.

Важливість ПІІ, а також зростання їх масштабів, з одного боку, показало недоліки багатьох теорій міжнародної торгівлі. З іншого боку, це стимулювало дослідників з різних галузей (економіки, фінансів, менеджменту) до розробки нових теоретичних концепцій (Додаток В), що описують ПІІ та транснаціональні корпорації. [7,14]

Аналіз основних теорій взаємодії транснаціональних корпорацій та національних економік відображає складність цих відносин і відповідність різноманітних підходів. Теорія *internalization* і теорія трансакційних витрат допомагають розуміти мотиви обрання ТНК відповідних стратегій виходу на зовнішні ринки, а також визначати фактори, які впливають на ці рішення. Еклектична парадигма об'єднує різні підходи, враховуючи переваги внутрішніх та зовнішніх ринкових умов. Практичне спрямування цих теорій полягає в тому, що вони надають підґрунтя для розробки стратегій міжнародної економічної діяльності для ТНК та національних урядів.

Зокрема, еклектична парадигма визначає ключові фактори успіху відносин між ТНК та національними економіками, такі як власність на специфічних активах, переваги розташування та інтерналізаційні переваги. Ця парадигма актуальна для сучасних умов, оскільки дозволяє адаптуватися до змін у глобальному економічному середовищі та мінливих умов конкуренції.

У той час як теорія залежності та теорія життєвого циклу продукту відображають певні аспекти взаємодії ТНК та національних економік, вони можуть вважатися менш актуальними у сучасному світі через складні та динамічні природні відносини між цими сторонами.

Теорія "переговорних ресурсів" або "переговорної сили" надає важливе уявлення про ключові ресурси, які визначають взаємні відносини між ТНК та національними урядами. Ця теорія актуальна й досі, оскільки ресурси і переговорна сила лишаються критичними елементами в управлінні міжнародними економічними відносинами.

Дослідження впливу ТНК на національні економіки є складним і багатогранним. Ці теорії не лише надають науковий підхід до вивчення взаємодії ТНК та національних економік, але і стають інструментом для прогнозування та розуміння стратегічних рішень та впливу корпорацій на глобальному рівні. Необхідно враховувати різноманітні теорії та концепції, щоб оцінити як позитивні, так і негативні наслідки діяльності ТНК. Важливо також аналізувати конкретні приклади та контексти, оскільки вплив ТНК може відрізнятись залежно від галузі, країни та політики уряду. [19]

1.3 Детермінанти взаємодії між транснаціональними корпораціями та національними економіками

Транснаціональні корпорації є потужними економічними суб'єктами, які здійснюють свою діяльність на міжнародному рівні. Вони відіграють значну роль у світовій економіці, впливаючи на торгівлю, інвестиції, технології та зайнятість. Взаємодія між ТНК та національними економіками країн, де вони працюють, є складним і багатогранним процесом. Розуміння того, які фактори та як вони впливають на цю взаємодію, є важливим як для урядів країн, які прагнуть залучити інвестиції ТНК, так і для самих корпорацій, які хочуть успішно вести свою діяльність на міжнародному ринку. Усі фактори цього впливу можна поділити на п'ять основних категорій:

- *Економічні.* ТНК використовують різні критерії при виборі ринків для своїх товарів і послуг, зокрема, аналізують рівень попиту та можливості отримання прибутку. Також значний вплив має доступність ресурсів, оскільки корпорації шукають країни з дешевими сировинами, енергією та робочою силою, щоб мінімізувати витрати виробництва. Крім того, вони враховують економічну політику та стабільність країни, оскільки намагаються мінімізувати ризики своїх інвестицій та забезпечити

передбачувані умови для ведення бізнесу. До цього також входить інфраструктура, оскільки корпорації потребують розвиненої транспортної мережі та зручних комунікацій для ефективного функціонування своїх операцій.

- *Політичні.* Політична стабільність в країні є ключовою, оскільки ТНК уникають ризику інвестицій у нестабільних регіонах, де можливі воєнні конфлікти або політичні перевороти. Важливою є також підтримка від уряду країни походження ТНК, що може включати дипломатичну допомогу та лобіювання інтересів. Крім того, урядова політика може впливати на рішення ТНК через податкові пільги, субсидії або регуляторні норми, що може залежати від стратегічних цілей країни та потреб економіки.

- *Юридичні.* ТНК уважно вивчають законодавство країни, де планують розгорнути свою діяльність, щоб уникнути порушень і нести правові ризики, зокрема у сфері трудового законодавства. Вони також враховують ефективність та справедливість судової системи країни, оскільки це важливо для захисту їхніх прав та інтересів у випадку спорів. Крім того, ТНК можуть користуватися міжнародними торговими та інвестиційними угодами, щоб захистити свої інтереси та отримати пільгові умови для ведення бізнесу, наприклад, шляхом зниження митних тарифів за умови участі у вільній торгівлі.

- *Соціокультурні.* ТНК обов'язково враховують культурні аспекти країни, в якій вони планують розвивати свою діяльність, щоб уникнути помилок та конфліктів з місцевим населенням, адаптуючи свої маркетингові стратегії та рекламу до місцевого культурного контексту. Крім того, знання мови країни є важливим для успішного спілкування з клієнтами, партнерами та владою, тому ТНК можуть організувати курси мови для своїх співробітників. Для забезпечення високого рівня кваліфікації робочої сили та доступу до освіченої робочої сили ТНК можуть інвестувати в країни з розвиненими науковими та освітніми інститутами. Однак, вони

уникають країн з високим рівнем злочинності та соціальних конфліктів, оскільки це може негативно позначитися на їхній діяльності та призвести до збитків.

- *Глобальні.* Глобалізація економіки та технологій створює нові умови для взаємодії між ТНК та національними економіками. Зростання світової торгівлі відкриває для ТНК можливості експортувати свою продукцію на нові ринки, що сприяє їхньому розвитку та зростанню прибутків. Одночасно, ТНК конкурують не лише з місцевими компаніями, а й з іншими корпораціями на світовому ринку, що змушує їх постійно вдосконалювати свою діяльність та шукати нові конкурентні переваги, наприклад, через інвестиції в дослідження та розробки. Розвиток технологій надає ТНК можливість вести свою діяльність більш ефективно, використовуючи цифрові технології для оптимізації управління ланцюгом поставок та покращення взаємодії з клієнтами.

Для реального оцінювання потенціалу ТНК на конкретному ринку важливо вивчити, як саме фактори, що впливають на цей ринок, можуть сприяти розвитку ключових навичок компанії. При цьому важливо розглядати зовнішнє середовище, враховуючи такі можливості:

- позитивні демографічні тенденції, які можуть призвести до збільшення попиту на продукцію компанії та швидкого росту ринку у майбутньому;
- можливості доступу до нових ринків та їх сегментів або розширення діяльності в напрямку інноваційних продуктів;
- можливості вертикальної інтеграції, що відкриє перспективи для оптимізації виробництва та постачання, забезпечуючи більший контроль над ресурсами;
- відсутності агресивної конкуренції.

Важливим аспектом дослідження є те, що національні економіки та транснаціональні корпорації мають різні фокуси та критерії при встановленні

партнерства. Національні економіки, зазвичай, звертають увагу на параметри, пов'язані зі стабільністю економічного розвитку, соціальними програмами та рівнем безробіття. З іншого боку, ТНК акцентують увагу на податкових ставках, доступі до ресурсів та можливостях для розвитку бізнесу. Розбіжності у фокусах національних економік і ТНК можуть виникати через різні цілі та пріоритети. Національні економіки, зазвичай, визначають свої стратегічні цілі на основі потреб інфраструктури, розвитку людських ресурсів та соціального забезпечення. З іншого боку, ТНК спрямовують свої зусилля на максимізацію прибутку та розвиток свого бізнесу. Розрізненість у фокусах вимагає уважного аналізу параметрів з обох сторін для досягнення взаємовигідних умов співпраці та забезпечення успішної реалізації спільних проектів. [7]

Таблиця 1.6 Основні параметри, фокусування ТНК при встановленні партнерства з державою [20]

№ з/п	Параметри	Питання, які розглядаються при встановленні партнерства уряду і зарубіжного бізнесу
1	Товарний ринок	Розмір товарного ринку; основні відмінності цього ринку від того, на якому вже працює ТНК (рівень цін, профіль покупця) та структурні особливості цього ринку продуктів
2	Аналіз діяльності конкурентів	Особливості конкурентів та ефективність їхньої діяльності в контексті збільшення обсягу продажів і розміру прибутку
3	Потенційні цільові ринки	Особливості основних сегментів товарного ринку і визначення стратегічно доцільного сегменту для здійснення збуту продукції компанії
4	Релевантні тенденції	Прогноз перспектив діяльності компанії на цьому ринку у майбутньому, особливості конкурентної боротьби та зміни в ефективності роботи конкуруючих компаній
5	Фактори успіху	Визначення ключових факторів успіху в цьому середовищі та виявлення слабких місць, які можуть призвести до поглинання в майбутньому

При укладанні партнерських відносин між державою та ТНК, держава, орієнтуючись на стратегічні напрями розвитку, з свого боку теж має право враховувати різні фактори, які впливають на умови цього партнерства. З огляду на подвійний характер впливу діяльності ТНК, держава може використовувати ці параметри для стимулювання залучення іноземних ТНК, або навпаки, як інструмент для обмеження їхньої діяльності на своїй території.

Таблиця 1.7 Основні параметри, які враховуються державою при встановленні партнерства з ТНК [20]

№ з/п	Параметри	Питання, які розглядаються при встановленні партнерства уряду і зарубіжного бізнесу
1	Забезпечення зайнятості населення	Рівень безробіття, обсяг новостворених робочих місць та соціальні заходи для працівників
2	Національна безпека	Ключові сфери економіки, напрямки ПІ, умови та інфраструктура для сприяння внутрішнього бізнесу, ефективність заходів проти демпінгу, вплив міжнародних бізнес-проектів
3	Захист прав споживачів	Якість товарів, призначених для внутрішнього ринку; загальний рівень цін; купівельна спроможність населення; рівень зарплат
4	Зовнішньо-економічна політика	Стан зовнішньої торгівлі країни; географія міжнародної торгівлі країни; методи внутрішньоекономічної політики, які застосовуються в державі
5	Фіскальна політика	Діюча система оподаткування в державі та пільги для інвесторів; джерела поповнення бюджету; митні ставки
6	Природно-ресурсний потенціал	Наявність та види природних ресурсів в країні; тривалість використання та вичерпність природного потенціалу
7	Пріоритетні галузі розвитку	Галузі, що потребують інвестування; галузі економіки з дефіцитом; товари (сировина), необхідні для місцевих виробників
8	Вид діяльності	Спеціалізація корпорації, що заходить на ринок країни; досвід реалізації інвестиційних проектів та галузі їх впровадження; вплив випуску продукції ТНК на внутрішній товарообіг
9	Відповідальність економічних суб'єктів	Вплив різноманітних ініціатив на навколишнє середовище; екологічна безпека; соціальна безпека працівників

Продовження таблиці 1.7

10	Політична стабільність	Внутрішні та зовнішні конфлікти держави; політична ситуація в державах-сусідах; форма державного устрою; ставлення населення до органів влади
11	Країни-інвестори	Країни, звідки ідуть інвестиції; поточні торговельно-економічні відносини з країнами-інвесторами; історичні бар'єри для здійснення інвестицій; культурні та релігійні цінності інвесторів

У багатьох випадках країни недостатньо ретельно оцінюють ключові параметри при укладанні контрактів з іноземними партнерами. Уряд країн, що розвиваються, повинен не поспішати встановлювати партнерські відносини, не враховуючи місцевих реалій. Важливо, щоб уряд концентрував увагу на забезпеченні добробуту всіх соціальних груп, зокрема національних меншин, що проживають у районах, де транснаціональні корпорації експлуатують природні ресурси, наприклад. Крім того, урядам варто акцентувати увагу на розробці прозорих та справедливих контрактних угод з іноземними партнерами, що сприятиме розвитку довгострокових та вигідних відносин.

До того ж важливо зазначити, що більшість вищезгаданих факторів впливу є взаємодовнюючими. Наприклад, позитивні демографічні тенденції можуть впливати на можливість доступу до нових ринків: збільшення населення може створити попит на продукцію ТНК, тим самим сприяючи їхньому успіху на ринку. З іншого боку, фіскальна політика держави може тим чи іншим чином впливати на рівень конкуренції, обумовленої аналізом діяльності конкурентів. Наприклад, низькі податки для підприємств можуть стимулювати конкурентний ринок та збільшити ефективність діяльності ТНК.

Оцінюючи взаємодію цих факторів, важливо враховувати комплексність ефектів та їхній вплив на стратегії ТНК та національних економік. Налагодження збалансованого відношення між цими факторами є вирішальним для досягнення взаємовигідних партнерств та сталого розвитку.

Проаналізувавши фактори, що впливають на взаємодію ТНК та національних економік, важливо також дослідити детермінанти, які визначають цю взаємодію. Фактори впливу дають нам уявлення про широкий спектр умов, що створюють контекст для взаємодії. Детермінанти ж йдуть далі, розкриваючи глибинні механізми, що формують цю взаємодію. Їх розуміння є важливим для уряду країни, який хоче залучити інвестиції ТНК, а також для самої ТНК, яка хоче успішно вести свою діяльність на міжнародному ринку.

Виділяють три ключові детермінанти взаємодії ТНК та національних економік:

- *Історичні передумови.* Історичний контекст включає події, які формували економічні відносини між ТНК та національними економіками. Наприклад, етапи індустріалізації в країнах та їх роль у світовому економічному ланцюжку визначають рівень розвитку та потенціал для співпраці. Також країни, які раніше були колоніями, можуть мати більш сприятливі умови для інвестицій ТНК з країн-метрополій через знання місцевого ринку, а також вже створених торговельних та інвестиційних угод.

Наприклад, радянська спадщина істотно і досі впливає на взаємодію України з транснаціональними корпораціями. В радянський період переважала державна власність на засоби виробництва, що обмежувало можливості для іноземних інвестицій. Після розпаду СРСР була проведена приватизація багатьох державних підприємств, що зробило український ринок більш привабливим для ТНК. Також навіть після здобуття незалежності українська правова система досі не є абсолютно стабільною та прозорою, що теж дуже гальмує інвестиції ТНК.

- *Геополітичні фактори.* Геополітичні умови, такі як розміщення транспортних маршрутів та близькість до ринків споживання, грають рішучу роль у подальшому партнерстві. Запаси природних ресурсів стають фактором, який привертає ТНК, а також визначають ступінь залежності економіки від конкретної сировини.

Наприклад, Сінгапур, який розташований на важливому перехресті морських торгових шляхів і має розвинений порт. Це робить його одним з найважливіших транзитних центрів у світі. До того ж, Сінгапур має стабільну політичну систему, розвинену інфраструктуру та кваліфіковану робочу силу, що робить цю країну привабливою для ТНК, які шукають місце для розміщення своїх виробничих та дослідницьких підрозділів.

- *Глобальні тенденції.* Вони, в свою чергу, мають всесвітній характер і впливають на всі країни світу, включаючи їх економіки. Глобальні тенденції, такі як цифрова трансформація, зміни клімату та соціокультурні зрушення, обумовлюють необхідність адаптації та інновацій у взаємодії між корпораціями та економіками країн.

Наприклад, дедалі більше використання робототехніки є важливим економічним показником розвитку та прогресу будь-якого підприємства та країн в цілому. Вони відіграють важливу роль у подоланні нестачі робочої сили та підвищенні ефективності, продуктивності та якості продукції. Роботизація є важливою частиною стратегії компанії Amazon, у складі якої працює вже понад 750 тис.роботів. Здебільшого вони застосовуються на складах у Фресно та Вашингтоні у США, але й також для доставки товарів на робочі місця. Роботи можуть доставляти товари швидше і ефективніше, ніж люди, що підвищує ефективність логістичних показників. [21]

Встановлення партнерства між державами та транснаціональними корпораціями є складним, але ключовим завданням для досягнення економічного розвитку та сталого просування суспільства. Основні параметри такого партнерства, які розглядалися раніше, демонструють важливість забезпечення балансу між інтересами держави та корпорацій, а також врахування соціальних, екологічних та економічних аспектів такої взаємодії.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВЗАЄМОВІДНОСИН ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

2.1 Вплив глобальних корпорацій на структуру та конкурентоспроможність національних економік

Глобалізація економіки, інноваційні технології, розподіл багатства та влади — всі ці аспекти взаємодії між корпораціями та національними господарствами є ключовими чинниками, які визначають економічну динаміку та стійкість країн. У цьому контексті важливо розглядати як позитивні, так і негативні впливи глобальних корпорацій, а також розробляти стратегії та політики, спрямовані на досягнення балансу між їхньою діяльністю та інтересами національних економік.

Основна мета влади кожної країни полягає в підвищенні якості життя свого населення. Економічне зростання є ключовим інструментом для досягнення цієї цілі. Воно визначається постійним підвищенням ефективності національного бізнесу, стабільним та прогресивним розвитком зовнішньоекономічної діяльності та підвищенням рівня конкурентоспроможності національної економіки. [22]

Іноземні інвестиції глобальних корпорацій можуть суттєво впливати на економічне зростання країни. З одного боку, вони стимулюють економіку, надаючи капітал, нові технології та знання, створюючи робочі місця та збільшуючи експорт. З іншого боку, ПІІ можуть призвести до негативних наслідків та втрати контролю над економікою. Вплив прямих іноземних інвестицій безпосередньо залежить від політики ТНК та уряду, галузей, в які інвестують, та рівня розвитку країни, яка приймає інвестиції. Станом на 2022 р. основними напрямками ПІІ були США, Китай, Сінгапур, Гонконг та Франція. Дослідивши інформацію щодо кількості

ТНК, що базуються в цих країнах згідно з рейтингом Forbes Global 2000, можемо зробити певні висновки.

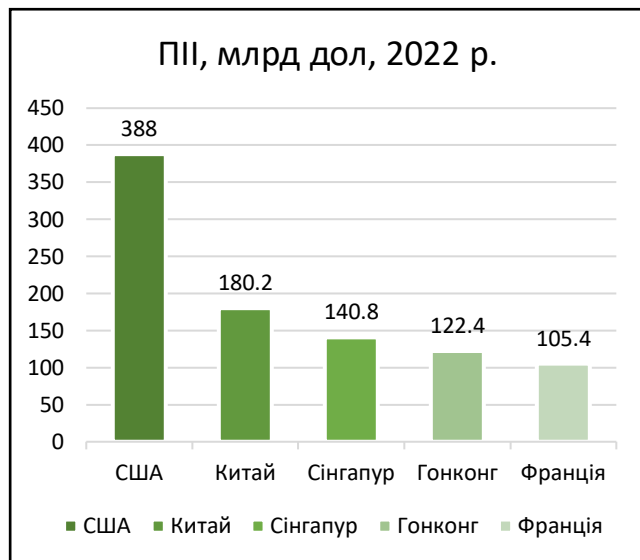

Рисунок 2.1 Розподіл інвестицій глобальних корпорацій за країнами, 2022 р. [23]

№ з/п	Країна базування	Кількість ТНК з рейтингу Global 2000
1	США	610
2	Китай	302
3	Франція	52
4	Гонконг	44
5	Сінгапур	14

Таблиця 2.1 Розподіл ТНК рейтингу Global 2000 між досліджуваними країнами [24]

Згідно з рейтингом Global 2000, США та Китай мають найбільшу кількість ТНК, що входять до рейтингу Global 2000. Це свідчить про значний вплив цих країн на світову економіку, а факт того, що ці ж дві країни є найбільшими «приймачами» ПІІ, теж підтверджує це. Сінгапур, Гонконг та Франція також мають значну кількість ТНК, що може бути пов'язано з їх сприятливим інвестиційним кліматом, що було проаналізовано в табл. 2.2, та стратегічним розташуванням.

Таблиця 2.2 Порівняння ключових показників конкурентоспроможності країн з найвищим рівнем ПІІ [25-27]

Параметри/Країни	США	Китай	Сінгапур	Гонконг	Франція
ВВП на душу населення (2022 р.)	76 330\$	12 720\$	82 808\$	48 984\$	40 886\$
	Місце у світі: 12	Місце у світі: 87	Місце у світі: 10	Місце у світі: 28	Місце у світі: 35

Продовження таблиці 2.2

Індекс сприятливості бізнес-середовища, Doing Business (2020 р.)	84	77.9	86.2	85.3	76.8
	Місце у світі: 6	Місце у світі: 31	Місце у світі: 2	Місце у світі: 3	Місце у світі: 32
Індекс глобальної конкурентоспроможності, Global competitiveness index (2019 р.)	83,7	73,9	84,8	83,1	78,8
	Місце у світі: 2	Місце у світі: 28	Місце у світі: 1	Місце у світі: 3	Місце у світі: 15

Країни з високими економічними показниками та високими рейтингами в Doing Business та Global Competitiveness Index, такі як США, Сінгапур та Гонконг, приваблюють значні інвестиції. Це пояснюється їхньою стабільною економічною ситуацією, сприятливими умовами для бізнесу та високим рівнем конкурентоспроможності.

У той час як Китай та Франція мають менш високі економічні показники, їхні привабливі ринки та потенціал для зростання приваблюють інвесторів. Китай, зокрема, володіє великим ринком споживання та низькими витратами на працю, що робить його привабливим для інвестицій. Але також важливо зазначити, що не всі країни з високим рівнем ПІІ демонструють високі показники конкурентоспроможності. Це може бути обумовлено низкою факторів, таких як неефективність використання ресурсів, корупція та політична нестабільність.

Важливо також згадати заснування дочірніх компаній як важливий інструмент для розширення діяльності компаній та транскордонних й внутрішніх інвестицій. Хоча існує велика різниця в тому, яку цінність створює дочірня компанія для приймаючої країни і скільки робочих місць вона може створити, вибір місця розташування для легальних дочірніх компаній все ще багато говорить нам про глобальні бізнес-моделі та уподобання. Дослідження Investment Monitor показує, що США залишаються домінуючою фігурою як у створенні, так і в залученні дочірніх компаній.

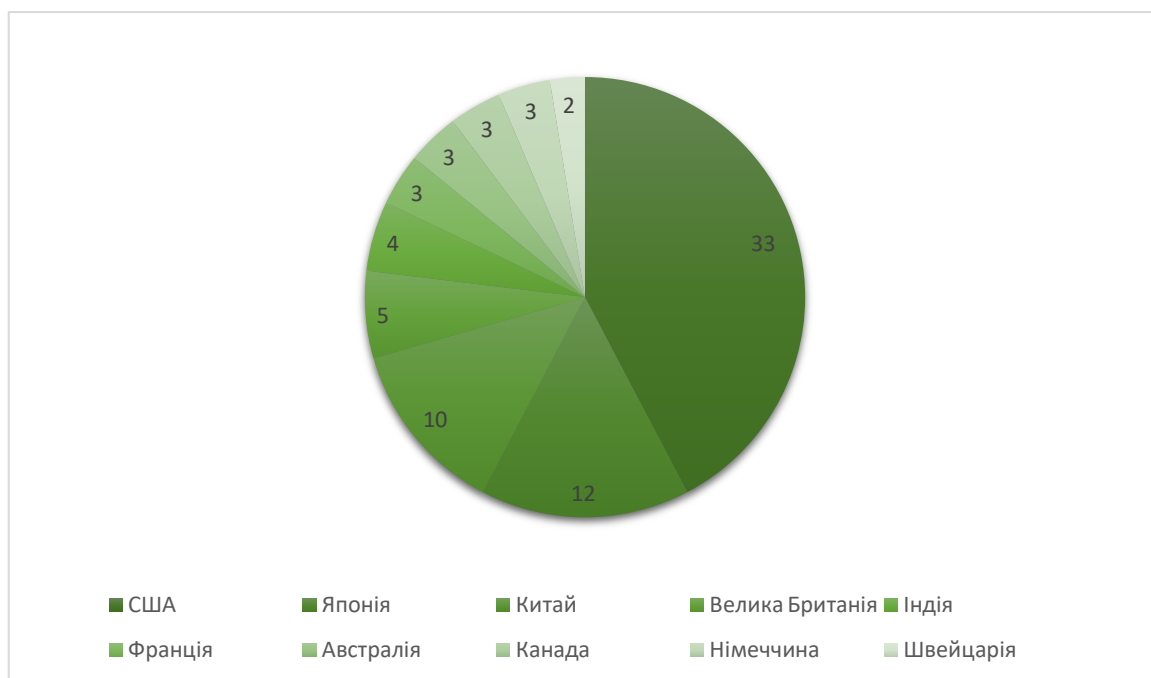

Рисунок 2.2 Топ-10 країн за розташованими штаб-квартирами ТНК, % [28]

Великі країни, такі як США, Китай, Німеччина та Японія, мають значно більші внутрішні ринки, що робить їх привабливішими для розміщення штаб-квартир. Багато корпорацій історично базуються в таких містах, як Нью-Йорк, Лондон і Токіо, де вже існує розвинута бізнес-екосистема. Також географічне розташування цих країн сприяє кращому охопленню як західних, так і східних ринків, що є додатковою перевагою.

Сінгапур і Гонконг, незважаючи на їхні привабливі податкові режими і високий рівень залучення іноземних інвестицій, часто використовуються як регіональні хаби або офіси для Азії, а не для глобальних штаб-квартир. Ці міста є важливими фінансовими центрами та спеціалізуються на фінансових послугах і торгових операціях, тому їх роль зводиться до регіональних операцій.

Значні потоки ПІІ не є виключенням і для економічної системи України. За останні три роки (2021-2023), за даними Національного банку України, спостерігається коливання в обсягах інвестицій. Найбільший обсяг інвестування відзначено у 2021 році - 6 687 млн доларів. Тоді пріоритетними галузями для інвестування ТНК в українську економіку були такі галузі як промисловість, фінансова та страхова діяльність, оптова та роздрібна торгівля. Проте, у 2022 році

компанії переважно зосередились на вирішенні проблем, пов'язаних з війною, що значно ускладнило економічну ситуацію та знизило інвестиційну привабливість, тому відбувся відтік ПІ і їх зменшення до 1 152 млн доларів. За 2023 рік спостерігається поступове зростання чистого притоку коштів за прямими інвестиціями в сумі 4 247 млн доларів, що свідчить про певне відновлення інвестиційного процесу.

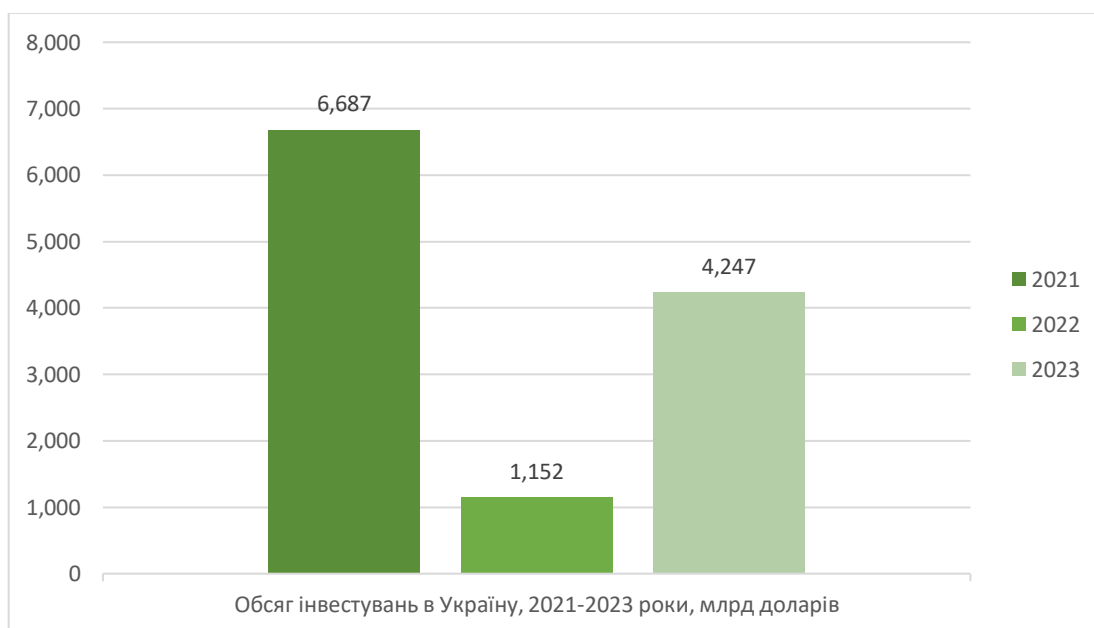

Рисунок 2.3 Динаміка інвестицій в Україну протягом 2021-2023 років, млрд доларів [29]

Така ж тенденція спостерігалась і на ринку злиттів та поглинань України, який є одним з головних джерел інвестицій. ІТ-сектор виявив найбільшу стійкість до умов та залишився галуззю, де у 2022 році відбувалася значна частина угод в Україні, що становила близько половини від загальної кількості угод. Деяка активність також спостерігалась в аграрному секторі, хоча угоди у металургії, фінансовому секторі та ринках споживчих товарів та послуг, включаючи роздрібну торгівлю, практично припинилися. У 2023 році активність у сфері злиттів та поглинань в Україні переважно концентрувалася на чотирьох ключових секторах: інновації та технології, сільське господарство, нерухомість та будівництво, транспорт та інфраструктура. Ці сектори забезпечили майже 57% вартості угод і трохи менше 64% загального обсягу угод у 2023 році. [31]

Згідно з оцінкою компанії KPMG, у 2022 році кількість угод M&A з обсягом понад 5 млн доларів зменшилась майже вдвічі, складаючи 47 угод. Загальна вартість таких угод становила менше 500 млн доларів (для порівняння, у 2021 році вартість угод склала 1.9 млрд доларів). Але вже у 2023 році вартість угод злиттів та поглинань в Україні перевищила рівень 2020-ого, подвоївши значення 2022 року і дійшовши позначки у 1,2 млрд доларів. [30]

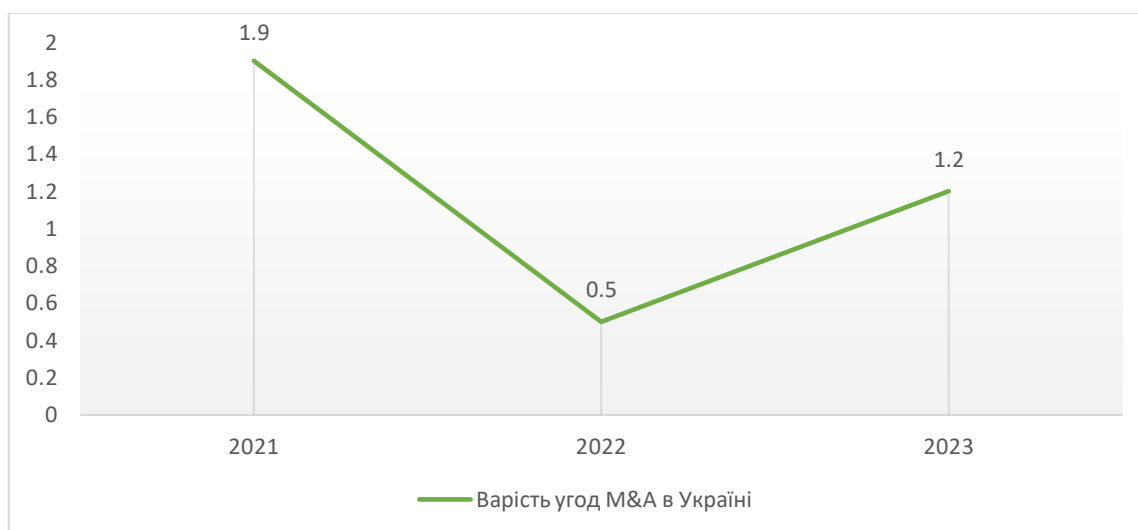

Рисунок 2.4 Вартість угод M&A в Україні, 2021-2023, млрд доларів [30, 31]

Проте все ж варто враховувати, що інвестиції міжнародних корпорацій є лише одним з факторів, який може сприяти економічному успіху держав. На економічний розвиток кожної країни впливають й інші аспекти такі як політична стабільність, рівень освіти, верховенство права, а також стан глобальної економіки.

Аналізуючи вплив ТНК на структуру та конкурентоспроможність національних економік важливо аналізувати ключові аспекти впливу, які визначають розвиток економічних систем. Зрозуміння цих факторів є важливим для ефективного формування стратегій розвитку, спрямованих на забезпечення стійкості та конкурентоздатності національних економік у глобальному контексті. Серед основних аспектів можна виділити такі:

- 1) *Масштаби транснаціоналізації.* Транснаціональні корпорації відіграють визначальну роль у глобальному економічному ландшафті, розширюючи свою діяльність на міжнародний рівень і входячи на ринки різних країн.

Це призводить до значних змін у структурі національних економік через реорганізацію виробничих ланцюгів, переплетення логістичних систем та взаємодію з різними секторами. Така транснаціоналізація може викликати як позитивні, так і негативні зміни, враховуючи її вплив на національні ринки та зайнятість.

- 2) *Інвестиції та зайнятість.* Великі обсяги інвестицій ТНК у розвиток виробництва та інфраструктури можуть стати джерелом стимулювання зайнятості та економічного зростання. Ці інвестиції можуть забезпечити важливий фінансовий внесок у національні господарства, сприяючи підвищенню рівня життя населення та розвитку регіонів.
- 3) *Технології та інновації.* ТНК, як лідери в своїх галузях, вносять значний вклад у впровадження новітніх технологій та інновацій. Це може покращити конкурентоспроможність національних підприємств, сприяючи розвитку науково-технічного потенціалу та підвищенню продуктивності.
- 4) *Злиття та поглинання.* Дії ТНК у сфері злиття та поглинання можуть суттєво впливати на структуру ринку та конкурентну обстановку. Здійснення подібних операцій може призводити до формування великих корпоративних конгломератів, змінюючи конкурентне середовище та умови взаємодії між гравцями на ринку.
- 5) *Регулювання.* Важливим викликом для національних урядів є розробка ефективних стратегій регулювання з метою забезпечення балансу між інтересами ТНК та національних економік. Регулювання повинно сприяти розвитку, забезпечуючи відповідальну поведінку корпорацій та захищаючи інтереси національних господарств від можливих негативних впливів. [32, 33]

Транснаціональні корпорації відіграють визначальну роль у глобальній економічній системі, розширюючи свою діяльність на міжнародний рівень і входячи на ринки різних країн. Це призводить до значних змін у структурі

національних економік через реорганізацію виробничих ланцюгів, переплетення логістичних систем та взаємодію з різними секторами. Така транснаціоналізація може викликати як позитивні, так і негативні зміни, враховуючи її вплив на національні ринки та зайнятість.

Однією з характерних рис транснаціоналізації є також її вплив на кількість ТНК у світі. Згідно з дослідженнями 2018 року, кількість транснаціональних корпорацій у світі поступово зменшується. Цей тренд може бути пов'язаний з різними факторами, такими як зміни у глобальних економічних умовах, посилення конкуренції на ринках та впровадження нових регуляторних механізмів.

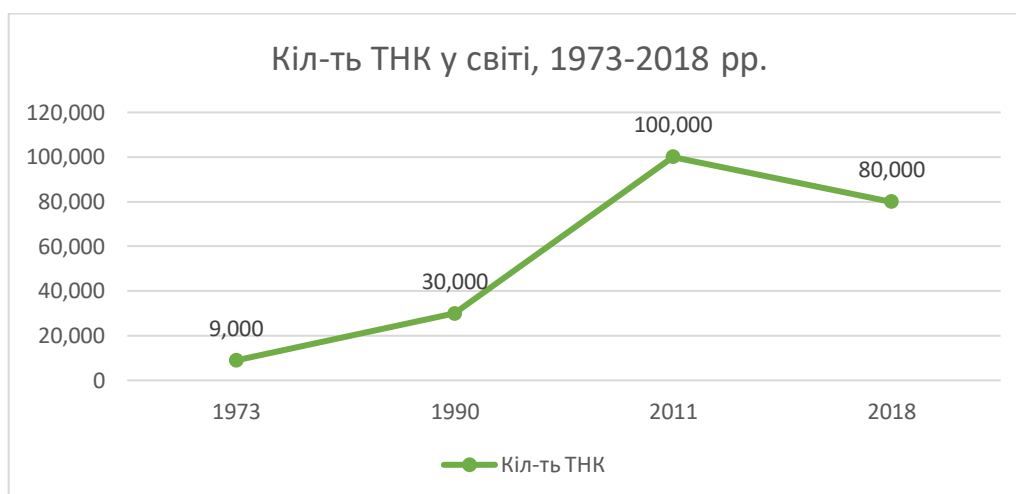

Рисунок 2.5 Динаміка розвитку ТНК протягом 1973-2018 рр. [34, 35]

Зменшення кількості транснаціональних корпорацій протягом останніх років може бути також спричинене стратегіями злиття та поглинань, до яких вдаються ТНК в умовах зростаючої конкуренції і складних економічних умов. Компанії можуть намагатися оптимізувати свою діяльність, посилюючи свою конкурентоспроможність шляхом об'єднання з іншими підприємствами. Такий тип стратегії може мати важливий вплив на перспективу бізнесу, перерозподіляючи ринкові позиції та впливаючи на структуру та конкурентність галузей.

Тим не менш, на тлі повномасштабного вторгнення в Україну світовий ринок злиттів та поглинань намагався подолати свої виклики, спричинені стрімким підвищенням інфляції, зростанням процентних ставок та економічною

невизначеністю. Ці фактори, разом із вторгненням росії, відчутно вплинули на угоди по всьому світу. Як результат, у 2023 році активність на світовому ринку злиттів та поглинань значно зменшилася, досягнувши одного з найнижчих рівнів за останні десять років, що стосується як вартості (зменшилась на 16%), так і кількості угод (зменшилась на 18%). [31]

Важливим фактором для формування належних стратегій та політик, спрямованих на збалансований розвиток національних економік в умовах глобальної економічної взаємодії є розуміння як позитивних, так і негативних чинників впливу ТНК на національні економіки. Баланс між позитивними та негативними аспектами є важливим завданням для країн та міжнародних компаній для успішного співфункціонування та розвитку. (табл. 2.3, 2.4)

Таблиця 2.3 Позитивні чинники впливу ТНК на структуру та конкурентоспроможність національних економік [36]

№ з/п	Фактор	Сутність
1	Створення робочих місць	ТНК створюють можливості для працевлаштування. Вони також, як правило, платять більше, ніж місцеві фірми в приймаючих країнах. Навчальні програми також підвищують якість та ефективність місцевої робочої сили. Таким чином, більше місцевої робочої сили буде залучено до роботи в ТНК. Наприклад, інвестиції Toyota у Франції створили 2 000 прямих робочих місць і ще 2 000 робочих місць у допоміжних галузях.
2	Більші податкові надходження до місцевих бюджетів	Прибуток, отриманий ТНК, буде оподатковуватись у країні діяльності. Уряд приймаючої країни отримає більше надходжень від корпоративного податку з будь-якого чистого прибутку до сплати відсотків та податку на прибуток, сплаченого транснаціональними компаніями. Більшість ТНК, як правило, є високоприбутковими з року в рік. Це призведе до збільшення доходів уряду, які він зможе витратити на важливі державні послуги, такі як охорона здоров'я та освіта.

Продовження таблиці 2.3

3	Нові управлінські навички та технології	ТНК інтегрують нові технології та управлінські практики у виробничі процеси країнах їх функціонування. Це призводить до підвищення ефективності виробництва та поступового покращення управлінського досвіду в місцевому суспільстві. З часом, місцевий персонал може замінити іноземних менеджерів, якщо отримає відповідні кваліфікації. Наприклад, японські ТНК запровадили свої інструменти управління якістю в решті світу. Ці методи підвищення якості, такі як кайдзен, канбан, коло контролю якості або загальне управління якістю (TQM), були широко прийняті багатьма компаніями в усьому світі.
4	Посилення конкуренції – підвищення якості	З приходом на ринок ТНК місцеві підприємства будуть змушені підвищувати свою якість та продуктивність до міжнародних стандартів, щоб конкурувати з ними. Це пов'язано з тим, що без загрози з боку ТНК вітчизняний бізнес не обов'язково матиме стимул до інновацій або реагування на ринкові тенденції. Вища конкуренція призведе до більшої ефективності на користь місцевого споживача.
5	Диверсифікація продуктів на ринках	Внутрішні споживачі матимуть доступ до більшого розмаїття товарів і послуг, оскільки зросте конкуренція. Таким чином, споживачі зможуть отримати вигоду від більшого вибору. Крім того, завдяки конкуренції та кращим методам виробництва, якість товарів також може бути вищою.
6	Покращення інфраструктури	Дуже часто ТНК доводиться інвестувати в транспортні та комунікаційні мережі, оскільки вони виробляють і продають великі обсяги продукції. Це може принести користь усім у приймаючій країні. Нові технології та методи, які використовуються ТНК, а також передові знання будуть передані місцевим працівникам.
7	Прибуток для місцевих постачальників	Місцеві виробники та постачальники, ймовірно, виграють від збільшення присутності ТНК у країні. Вони постачатимуть сировину, комплектуючі та готову продукцію, а також надаватимуть послуги, що створить додаткові робочі місця та збільшить доходи від продажів для цих постачальників.

Експансія транснаціональних корпорацій у країні також може призвести до багатьох негативних наслідків для країни, тому дуже важливо досліджувати питання впливу ТНК на національну економіку з обох сторін.

Таблиця 2.4 Негативні чинники впливу ТНК на структуру та конкурентоспроможність національних економік [36]

№ з/п	Фактор	Сутність
1	Експлуатація місцевої робочої сили	Деякі ТНК критикуються за низьку заробітну плату, яку вони платять працівникам у бідних країнах, особливо, коли там високий рівень безробіття та низька кваліфікація працівників. Також, через відсутність суворих трудових норм і правил охорони здоров'я та безпеки в деяких країнах, ТНК можуть експлуатувати дешеву робочу силу належних пільг. Наприклад, багато виробників одягу стикаються зі звинуваченнями у використанні нелегальної праці дітей, які виробляють одяг у підпільних цехах і на фабриках у Південно-Східній Азії. Це може призвести до поганої реклами та заплямованої репутації бренду в усьому світі.
2	Вищий рівень забруднення та шкода навколишньому середовищу	ТНК прагнуть виробляти товари якомога швидше і дешевше, і при цьому можуть ігнорувати свій вплив на навколишнє середовище. Крім того, це може бути пов'язано з доволі «м'якими» правилами уряду країни, який не наполягає на екологічно доцільних практиках.
3	Репатріація прибутків на батьківщину	Багато транснаціональних компаній повертають прибутки, отримані в приймаючих країнах, на батьківщину. Прибутки можуть повертатися до країни, де розташований головний офіс компанії, а не зберігатися для реінвестування в приймаючій країні. Це призводить до того, що приймаюча країна отримує дуже малу фінансову вигоду.
4	Загроза банкрутства для місцевих компаній	Оскільки ТНК є великими і є експертами у своїй галузі, вони також є економічно ефективними. Зазвичай вони можуть запропонувати товари кращої якості за нижчими цінами. Місцеві компанії, які пропонують такі ж товари, можуть постраждати в такому випадку, тобто бути витісненими з бізнесу через гірше обладнання та значно менші ресурси. Через жорсткий конкурентний тиск вітчизняні компанії можуть бути змушені знижувати ціни, щоб залишатися конкурентоспроможними.

Продовження таблиці 2.4

5	Сприяння високому рівню безробіття	ТНК здатні спричинити значне безробіття в приймаючій країні. Саме тому, що вони настільки добре знаються на своїй справі, вони можуть становити загрозу для місцевого бізнесу, коли вітчизняні компанії не можуть конкурувати на рівних умовах, що призводить до звільнення працівників, або навіть до закриття бізнесу в найгіршому випадку.
6	Посилення тиску на місцеві органи влади	Прямі іноземні інвестиції від ТНК можуть сягати величезних сум, сприяючи економічному зростанню приймаючих країн. Але за ці інвестиції ТНК можуть намагатися лобіювати державну політику, спрямовану на свою користь, що може в подальшому нашкодити приймаючим країнам, адже це може зробити їх залежними від інтересів лише однієї компанії.

Досліджуючи вплив ТНК на Україну, доцільно зазначити, що для України характерними є 3 типи стратегій, які використовують ТНК:

- Перший тип стратегії характерний для компаній, які виробляють товари для внутрішнього споживання та діють на ринку зв'язку. Сюди входять компанії, такі як Macdonald's, Coca-Cola, Philip Morris та Kraft. Основною метою цієї стратегії є збільшення прибутку компанії.
- Другий тип стратегії має за мету захоплення значного обсягу нового ринку. Серед компаній, які використовують цей підхід для виходу та діяльності на ринку України, можна відзначити великі торгові компанії, що будують переробні заводи, а також торговці сільськогосподарською продукцією.
- Третій тип стратегії використовують компанії, які мають глибокі знання про специфіку українського ринку. Зазвичай такі компанії мають близьке географічне розташування. [37]

Аналізуючи вплив ТНК на економіку України, варто зазначити, що вони мають позитивний вплив на українську економіку, оскільки зазвичай демонструють високу продуктивність праці та капіталу, впроваджують нові

технології та ефективне управління. Проте, з іншого боку, ТНК можуть бути абсолютно байдужими до української економіки в цілому, оскільки їхня мета полягає в залученні до міжнародного розподілу праці лише прибуткових галузей української економіки. Така орієнтація ТНК може призвести до зниження конкурентоспроможності менш вигідних сегментів національної економіки.

Все ж значне вкладення капіталу в економіку України має ряд позитивних наслідків. Воно призводить до збільшення числа робочих місць, підвищення кваліфікації працівників і зростання податкових надходжень, що сприяє активній внутрішній торгівлі та насичує ринок високоякісними продуктами і послугами. Також це сприяє впровадженню міжнародних стандартів у виробництві та управлінні бізнесом. Крім того, іноземні компанії, які здійснюють виробництво на території України, приносять інновації, будують нові підприємства і модернізують існуючі, що сприяє покращенню виробничої бази країни. Впровадження досягнень науково-технічного прогресу допомагає підвищити якість продукції, зростанню конкурентоспроможності та розширює можливості експорту. Також варто відзначити, що функціонування транснаціональних корпорацій в Україні сприяє інтернаціоналізації та глобалізації вітчизняної економіки, що відкриває нові ринки для українських товарів та послуг. [38]

Важливо розуміти, що період повномасштабного вторгнення росії в Україну є абсолютно окремим об'єктом для дослідження впливу ТНК. Протягом 2022-2023 років основними іноземними інвесторами в корпоративному секторі були компанії (бренди), що вже мали присутність в Україні на час повномасштабного вторгнення росії. Серед них можна відзначити такі відомі назви, як Carlsberg, Cersanit, Kronospan, Laude, Nestle, Phillip Morris, Velux. Більшість з цих міжнародних корпорацій спрямовували фінансові ресурси на релокацію виробництва, відновлення пошкоджених об'єктів та реалізацію соціальних проєктів. Ще декілька корпорацій оголосили про намір реінвестувати кошти в Україну для підтримки своїх активів. Серед них ArcelorMittal, Bayer, CRH, Fixit, Kingspan, Onur Group та Unilever. [39]

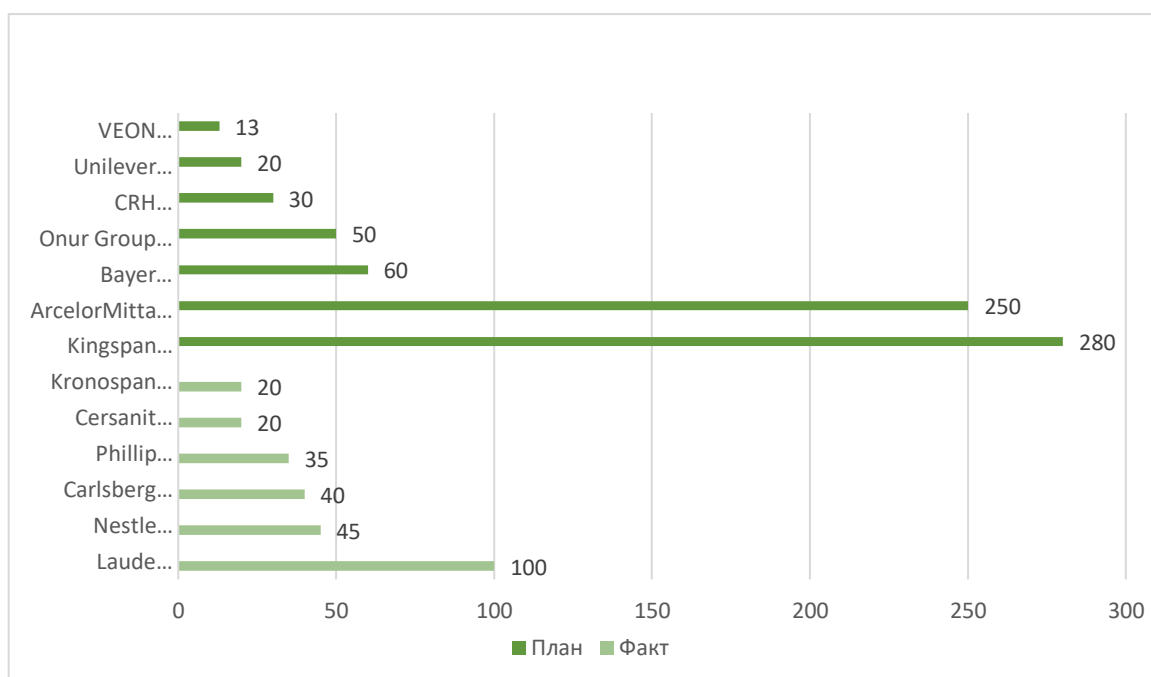

Рисунок 2.6 Основні компанії-інвестори в Україну, що вже інвестували чи планують станом на 2022-2023 роки, млн доларів [39]

Проаналізувавши усі аспекти та фактори впливу ТНК на країни, де вони ведуть свою діяльність, стає абсолютно зрозуміло, що ТНК – це потужний інструмент розвитку, але його використання потребує чіткої політики та жорсткого контролю. Дослідивши те, які ж країни отримують найбільше ПІІ, очевидним є факт того, що саме розвинені та стабільні країни приваблюють інвестиції завдяки низці факторів, таких як політична стабільність, сильна економіка, розвинена інфраструктура, кваліфікована робоча сила, верховенство права, відкритість торгівлі, низькі податки, доступ до капіталу, культура інновацій та висока якість життя. Ці фактори створюють сприятливе середовище для ведення бізнесу та інвестування, що робить їх більш привабливими для інвесторів, порівняно з країнами, які не мають цих умов.

Підсумовуючи вплив ТНК на національні економіки, з одного боку, ТНК стимулюють економічне зростання, створюючи нові робочі місця, інвестуючи в капітал та технології, а також стимулюючи експорт. Вони підвищують конкурентоспроможність, впроваджуючи нові методи менеджменту, технології та

стандарти. З іншого боку, ТНК можуть витіснити місцеві компанії, використовуючи свої конкурентні переваги. Вони можуть негативно впливати на довкілля, нехтуючи екологічними стандартами. ТНК також можуть експлуатувати робочу силу, використовуючи дешеву робочу силу та нехтуючи правами працівників.

Вплив ТНК на країну перебування залежить від багатьох факторів, таких як політика уряду, стратегії ТНК та рівень розвитку країни. І вже залежно від того, на що будуть спрямовані політика уряду та стратегія ТНК, така співпраця буде мати або позитивні, або ж негативні масштабні наслідки для обох сторін.

2.2 Стратегічні партнерства та конфлікти між транснаціональними корпораціями та державними інтересами

У сучасному глобалізованому світі ТНК займаються одне з центральних місць в економічному та політичному житті. Стратегічні партнерства між ними та урядами часто є необхідністю для досягнення економічного зростання, прогресу у сфері технологій та соціального розвитку. Державні інституції та співпраця з ними розглядаються транснаціональними корпораціями як дуже необхідна складова для створення та підтримки життєздатного операційного середовища, а також інструментом для масштабування рішень.

На перший погляд, здійснення співпраці між транснаціональними корпораціями та державними інституціями може здаватися складним завданням через різницю у їхніх цілях та підходах. ТНК та уряди можуть формувати різні типи стратегічних партнерств, які приносять користь обом сторонам. Ці партнерства

можуть охоплювати широкий спектр сфер, від інвестицій та інновацій до розвитку інфраструктури та захисту довкілля.

Таблиця 2.5 Типи стратегічних партнерств між ТНК та державами [40, 41]

Тип партнерства	Характеристика	Потенційні переваги
Спільні підприємства	ТНК та державні підприємства створюють спільні підприємства для реалізації конкретних бізнес-можливостей.	Об'єднання ресурсів, знань та досвіду, розподіл ризиків.
НДР та співпраця в галузі інновацій	ТНК та уряд співпрацюють у дослідженнях та розробках, обміні знаннями та технологіями.	Сприяння інноваціям, підвищення конкурентоспроможності, вирішення суспільних проблем.
Торговельні та інвестиційні угоди	Двосторонні та багатосторонні угоди сприяють торгівлі, інвестиціям та економічному співробітництву між країнами та ТНК. Ці угоди створюють основу для співпраці та узгодження регуляторних норм.	Передача технологій, розвиток місцевого потенціалу, доступ до нових ринків.
Договори про державне замовлення	Уряд укладає контракт з ТНК на надання товарів або послуг.	Гарантований ринок для ТНК, стимулювання економічного розвитку для уряду.

Стратегічні партнерства між ТНК та урядами можуть приймати різні форми, від спільних підприємств до ліцензійних угод, державних замовлень, податкових пільг та співпраці в галузі НДР та інновацій. Кожен тип партнерства має свої унікальні характеристики та потенційні переваги, які можуть принести користь як ТНК, так і урядам. Однак важливо, щоб ці партнерства ґрунтувалися на взаємній вигоді, прозорості та чітко визначених цілях. Урядам необхідно забезпечувати

справедливу конкуренцію та захищати інтереси громадян, а ТНК повинні діяти відповідально та етично.

Прикладом активної зацікавленості у взаємовигідній співпраці є США, які відомі своєю взаємодією з ТНК у різних сферах економіки. Як одна з найбільших та найвпливовіших економік у світі, США займають провідне місце в глобальній торгівлі та інвестиціях. Підприємства США активно розширюють свою діяльність на міжнародному ринку, співпрацюючи з ТНК з різних країн та галузей, включаючи промисловість, технології, освіту, фармацевтику, транспорт та багато інших.

Таблиця 2.6 Партнерства США з ТНК різних галузей [42-44]

№ з/п	Галузь/напрямок	Корпорація взаємодії	Деталі
1	Розвиток екосистеми ШІ	Amazon, Anthropic, Hugging Face, IBM, Intel, Meta, Microsoft, Nvidia, OpenAI, and Palantir	Національний науковий фонд (NSF) США оголосив про співпрацю з найбільшими гравцями в галузі технологій для запуску пілотного проекту National Artificial Intelligence Research Resource (NAIRR). Цей проект призначений для створення національного ресурсу для дослідників та освітян, щоб отримати доступ до потужних технологій штучного інтелекту. Мета полягає в забезпеченні того, щоб США продовжували лідерство в дослідженні та інноваціях в галузі ШІ.
2	Дослідження космосу	SpaceX	Починаючи з 2008 року, SpaceX отримує федеральні гранти та контракти для розвитку та вдосконалення своїх технологій. Це допомагає компанії забезпечити безпеку, ефективність та інновації у космічних проєктах, а уряду США розвивати космічну галузь та тримати передову позицію у світі за цим напрямком.

Продовження таблиці 2.6

3	Кібербезпека	Microsoft	Уряд США та Microsoft працюють над покращенням кібербезпеки в країні. Компанія забезпечує безпеку та захист від кібератак для урядових систем, допомагає виявляти та нейтралізувати загрози, а також надає консультації та підтримку у вирішенні проблем.
4	Освіта	Microsoft	Microsoft співпрацює з урядом США для покращення якості освіти в країні. Компанія надає безкоштовні програми для навчання програмування та інформаційних технологій, а також підтримує розвиток комп'ютерної грамотності серед студентів та вчителів.

Від штучного інтелекту та космічної галузі до кібербезпеки та освіти, США активно співпрацюють з транснаціональними корпораціями для досягнення спільних цілей. Ці партнерства пропонують взаємні переваги, стимулюючи інновації, економічне зростання та конкурентоспроможність, надаючи ТНК доступ до ринку США та державної підтримки, а також забезпечуючи доступ США до передових досліджень та розробок.

Однак доволі частим явищем є різниця інтересів та цілей в обох сторін при реалізації таких партнерств, що, в свою чергу, може призводити до конфліктів. Держави часто відстоюють свої національні інтереси, такі як захист ринку, збереження робочих місць та збалансоване регулювання, що може суперечити стратегічним цілям корпорацій щодо максимізації прибутку та свободи діяльності. Це може призводити до конфліктів між державними регуляторами та ТНК.

Рисунок 2.7 Взаємодія держави та ТНК: спільні цілі та розбіжності [складено автором самостійно]

Незважаючи на те, що держави та ТНК мають певні відмінні цілі та пріоритети, існує також ключові напрями, де їхні інтереси збігаються. Розвиток співпраці в цих спільних напрямках може принести значні переваги як для держав, так і для ТНК, а також для суспільства в цілому.

Держави з нижчим рівнем розвитку є особливо вразливими до зростання сфери впливу ТНК, оскільки вони більше потребують зростання економічної стабільності. Однак навіть у своїх країнах транснаціональні корпорації продовжують ухилятися від сплати податків із загрозливою швидкістю. Наприклад, згідно з проведенням Інститутом оподаткування та економічної політики США дослідженням (ІТЕР), протягом 2008-2015 рр. 258 американських корпорацій сплатили федеральний податок на прибуток у розмірі 21,2% (або менше), незважаючи на звичайну 35-відсоткову ставку податку. ТНК використовують свою мобільність для того, щоб обійти політику, яку здійснюють країни, чим фактично роблять її неефективною. [45]

Іншим джерелом конфліктів є питання соціальної відповідальності корпорацій. Часто міжнародні корпорації стикаються з опозицією з боку

громадськості та державних органів через негативний вплив своєї діяльності на середовище, права людини або місцеві спільноти. Ці конфлікти підсилюються, коли корпорації ігнорують чи недостатньо враховують соціальні та екологічні аспекти своєї діяльності. Як приклад, конфлікт між Shell та Нігерією: корпорація Shell веде видобуток нафти в Нігерії, що призводить до серйозного забруднення навколишнього середовища. Конфлікт виник через витоки нафти, забруднення водойм та знищення екосистем. Почалося все ще у 1950 році, з того часу на компанію було подано вже декілька судових позовів, проте суд постановив, що Shell винна лише у недбальстві. [46]

Взаємодія між ТНК та урядами часто супроводжується конфліктами, що виникають з різних причин. Попри потенційні вигоди співпраці, розбіжності в пріоритетах, юрисдикціях та впливах можуть призвести до суперечок та протистояння. З одного боку, ТНК прагнуть до максимізації прибутку та розширення ринків, що може суперечити соціальним, екологічним та політичним цілям урядів. З іншого боку, уряди прагнуть регулювати діяльність ТНК для захисту національних інтересів, що може сприйматися як перешкода для бізнесу.

Для вирішення цих конфліктів необхідні чіткі правила та механізми співпраці, що ґрунтуються на взаємній повазі та розумінні. Уряди повинні забезпечувати справедливе та прозоре регулювання, а ТНК – діяти відповідально, враховуючи довгострокові наслідки своєї діяльності.

2.3 Регуляторні моделі взаємодії транснаціональних корпорацій та національних економік

Незважаючи на значний вплив ТНК на світову економіку, чіткої правової бази, яка б визначала принципи їхньої поведінки в різних країнах, не існує.

Різноманіття законодавства та складність досягнення консенсусу між країнами з різними політичними та економічними системами роблять розробку уніфікованого права для ТНК складним завданням.

Враховуючи те, що середовище діяльності ТНК функціонує в доволі багатогранному середовищі, яке поєднує правові, економічні, політичні та соціокультурні аспекти, які вже були розглянуті мною раніше, то для успішної роботи за кордоном ТНК мають ґрунтовно дослідити політико-економічну структуру країни, потенційних партнерів та конкурентів, а також особливості різних соціальних груп та культурні відмінності.

Проте з боку держави ТНК розглядається як фактор економічної діяльності, що може приносити країні як вигоди, так і збитки, а також представляти загрозу для влади та суверенітету держави. Наразі акцент приділяється питанням, пов'язаним з захистом економічних інтересів країн, зміцненням конкурентоспроможності їхніх товарів та послуг на міжнародних ринках. Тому питання загального регулювання діяльності ТНК є дуже актуальним.

Етичні аспекти регулювання ТНК теж не можна ігнорувати. ТНК можуть мати значний вплив на права людини, довкілля та суспільство. Негативний вплив ТНК може проявлятися в порушенні прав працівників, експлуатації природних ресурсів, шкоді довкіллю, а також у послабленні демократичних інституцій та суверенітету держав. Тому регуляторні моделі повинні не лише сприяти вільному ринку та конкуренції, але й пом'якшувати негативний вплив ТНК та сприяти етичній поведінці. Це може охоплювати: встановлення чітких норм та правил щодо екологічної та соціальної відповідальності ТНК; забезпечення прозорості діяльності ТНК, включаючи їх податкові зобов'язання та ланцюги постачання; створення механізмів підзвітності, які б дозволяли притягувати ТНК до відповідальності за порушення етичних норм; підтримку ініціатив з корпоративної соціальної відповідальності. [47]

Урядами також применшується роль суспільства, адже громадянське суспільство також може допомогти забезпечити прозорість та підзвітність ТНК через розслідування їх діяльності, викриття порушень та моніторинг дотримання ними етичних норм. Громадські організації та активісти можуть впливати на регуляторну політику через лобювання, моніторинг діяльності ТНК, публічні кампанії та освітні програми.

Таблиця 2.7 Приклади впливу громадськості та громадських організацій на діяльність ТНК [48-51]

№ з/п	Проблема	Залучені сторони	Вжиті заходи	Вплив
1	Насильство Royal Dutch Shell проти активістів (2008-2009 рр.)	Корпорація Royal Dutch Shell, нігерійські активісти	Нігерійські активісти подали позов проти нафтогазової компанії Royal Dutch Shell, звинувачуючи її в найманні нігерійських солдатів для придушення протестів та здійснення насильства проти активістів, що боролися з забрудненням навколишнього середовища внаслідок аварій нафтопроводів та викидів газу.	Масштаби цих порушень прав людини змусили компанію укласти мирову угоду з позивачами, у якій вона згодилася виплатити компенсацію у розмірі 15,5 млн доларів США.
2	Виробництво ГМО для сільськогосподарської галузі	Greenpeace, корпорація Monsanto	Greenpeace виступила проти діяльності агрохімічної ТНК Monsanto, яка спеціалізується на розробці та продажу ГМО-сільгосппродукції та пестицидів. Справа Greenpeace проти Monsanto зазвичай включала різні аспекти, такі як правові дії, кампанії громадської свідомості та лобювання.	Верховний суд ЄС постановив, що країни ЄС можуть заборонити вирощування та продаж ГМ-культур, навіть якщо вони схвалені на рівні ЄС. Проте діяльність компанії Monsanto не була припинена, а ця ТНК була придбана у 2018 році компанією Bayer.

Продовження таблиці 2.7

3	Використання компанією Nike потогінних цехів для виробництва спортивного одягу та взуття. (починаючи з 1970 рр.)	Активіст Джефф Баллінгер, корпорація Nike	У 1991 р. Джефф Баллінгер опублікував звіт, в якому детально описав жахливі умови праці робітників швейних фабрик Nike в Індонезії. Оприлюднення інформації викликало гнів громадськості, що призвело до масових протестів на Олімпійських іграх у Барселоні в 1992 році.	Лише у 1999 р. була створена Асоціація справедливої праці Nike для захисту прав працівників і контролю за дотриманням Кодексу поведінки на фабриках Nike. У період з 2002 по 2004 рік понад 600 фабрик пройшли аудит на предмет охорони праці та безпеки. У 2005 році компанія опублікувала повний список своїх фабрик разом зі звітом, в якому детально описані умови праці та заробітна плата робітників на підприємствах Nike. Відтоді Nike публікує щорічні звіти про трудові практики, демонструючи прозорість і щирі зусилля, спрямовані на виправлення минулих помилок.
---	--	---	---	--

Враховуючи те, що діяльність ТНК та їх взаємодія із державами може регулюватись як на глобальному, так і на національному рівні, науковці та дослідники виділяють такі чотири рівні регулювання: наддержавний, міждержавний, внутрішньодержавний та суспільний.

Таблиця 2.8 Основні рівні та інструменти регулювання діяльності ТНК [52]

Рівень регулювання	Інструмент	Мета
Наддержавне регулювання	Багатосторонні	Контроль над правилами конкуренції та

	міжнародні договори	забезпеченням вільної торгівлі. Однак підписані міжнародні договори не впливають на діяльність ТНК та їхніх філій, так як не всі країни згодні виконувати прийняті стандарти на своїй території
Міждержавне регулювання	Двосторонні інвестиційні угоди	Захист інвестицій та відповідність міжнародним нормам і стандартам
Внутрішньо-державне регулювання	Інвестиційне законодавство	Підпорядкування діяльності філій та дочірніх підприємств ТНК законодавству країни, де вони діють
Суспільне регулювання	Суспільна думка, традиції, виховання	Захист інтересів громадян, адаптація товарів ТНК до запитів та інтересів суспільства

У контексті регулювання ТНК міжнародні організації, такі як ООН та СОТ, відіграють немалу роль. Ці організації розробляють міжнародні норми та принципи, сприяють співпраці між урядами та ТНК, а також надають форум для обговорення проблем, пов'язаних з ТНК.

Таблиця 2.9 Вплив міжнародних організацій ООН та СОТ на регулювання ТНК [53-57]

Вплив	ООН	СОТ
Прямий	- Створення міждержавних органів: Наприклад, Конференція ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), завданням якої є сприяння розвитку міжнародної торгівлі, рівноправної взаємовигідної співпраці між державами, а також корпораціями, напрацювання рекомендацій з функціонування міжнародних економічних відносин.	- Встановлення правил міжнародної торгівлі: Правила СОТ, такі як національний режим та режим найбільшого сприяння, впливають на те, як ТНК можуть діяти в різних країнах. - Вирішення торговельних суперечок: Механізм вирішення суперечок СОТ може використовуватися для врегулювання конфліктів між урядами та ТНК.

Продовження таблиці 2.9

Непрямий	<p>- Підвищення обізнаності: ООН та СОТ публікують звіти та проводять дослідження, які підвищують обізнаність суспільства щодо діяльності ТНК та їх вплив на суспільство.</p> <p>- Сприяння діалогу: Ці організації організують форуми та конференції, де уряди, ТНК та громадянське суспільство можуть обговорювати проблемні питання.</p>	<p>- Сприяння кращим методам здійснення діяльності: СОТ розробляє рекомендації щодо кращих методів взаємодії між урядами та ТНК. Наприклад, рекомендації Групи експертів СОТ у справі "Україна - Спеціальні заходи щодо легкових автомобілів".</p>
----------	---	--

Хоча багатосторонні міжнародні договори є основним інструментом наддержавного регулювання, вони не завжди ефективно впливають на функціонування ТНК та їхніх філій через різноманіття політичних поглядів та відмінностей у виконанні стандартів між країнами. Двосторонні інвестиційні угоди регулюють діяльність ТНК на міждержавному рівні, однак це також не завжди гарантує однаковий ступінь контролю через можливість уникнення державного впливу через організаційну структуру корпорацій. Внутрішньодержавне регулювання, хоча і спрямоване на визначення статусу іноземних інвесторів, може бути обмежене через недоліки у системі контролю. Також, національні традиції, виховання та суспільна думка впливають на споживачів і розуміння їхніх потреб, що може впливати на стратегії ТНК. Тим не менш, успіх ТНК у довгостроковій перспективі засвідчує, що глобальний підхід до розвитку бізнесу може принести значні прибутки, незважаючи на відмінності у регулюванні на різних рівнях.

Завданнями регулювання на будь-якому рівні є такі:

- 1) Уникнення гострих суперечок між ТНК та країнами базування, а також приймаючими країнами шляхом узгодження національних законодавств;

- 2) Позбавлення перешкод руху прямих іноземних інвестицій за допомогою стандартизації механізмів їх урегулювання;
- 3) Посилення координації політики між країнами, де базуються корпорації, та країнами-приймачами для досягнення економічної та валютно-фінансової стабільності;
- 4) Обмеження негативних наслідків транснаціоналізації для політичного, соціально-економічного життя країн;
- 5) Уникнення дискримінації іноземних інвесторів у країнах-приймачах, а також сприяння розвитку приватного підприємництва.

Незважаючи на глобальну діяльність ТНК та різноманітні міжнародні договори, центр прийняття рішення залишається національним. Тобто, діяльність ТНК повинна регулюватися через державу. Що стосується міжнародного права, то воно покликане виробляти норми, які зобов'язували б саме держави регулювати діяльність ТНК. [58]

Саме активна позиція держави щодо регулювання діяльності ТНК може сприяти позитивним змінам у економіці країни. Наприклад,

- Концентрація інвестиційних ресурсів на стратегічних галузях розвитку економіки
- Забезпечення фінансової підтримки промислового науково-технічного розвитку
- Підвищення експортного потенціалу місцевих підприємств, а також сприяння конкуренції
- Сприяння демонополізації ринків

При дослідженні регуляторних моделей ТНК важливо не обмежуватися аналізом однієї країни або регіону. Різноманітність підходів до особливого регулювання в різних частинах світу може дати цінні знання про те, як можна ефективно регулювати діяльність ТНК, захищаючи при цьому інтереси суспільства.

Таблиця 2.10 Особливості здійснення державного регулювання діяльності ТНК в різних країнах [59-63]

Країна	Особливості регулювання
Китай	Китай регулює іноземні інвестиції за допомогою спільних підприємств та обмежень на право власності в певних секторах. Це дозволяє контролювати передачу технологій і захищати вітчизняну промисловість
Бразилія	У Бразилії діють доволі суворі екологічні норми, яких повинні дотримуватися іноземні ТНК, що працюють у тропічних лісах Амазонії. Це має на меті зберегти довкілля та обмежити вирубку лісів
Індія	Індія обкладає іноземні компанії вищими податками порівняно з національними. Ця політика спрямована на збільшення надходжень до бюджету та потенційне стимулювання локалізації
США	Іноземні ТНК тут підпорядковуються законодавству як держави, так і окремого штату місцезнаходження філії/виробництва/представництва ТНК. Держава активно інвестує в науку та інновації (фінансує близько 50% витрат на НДДКР), а також підтримує ТНК через держзамовлення на виробництво інноваційної продукції, особливо в оборонній сфері

Система регулювання ТНК відрізняється в різних країнах залежно від їх економічного, політичного та соціального розвитку. Розвинені країни, як правило, мають жорсткіші правила для захисту конкуренції та національних інтересів, тоді як авторитарні режими можуть використовувати ТНК для посилення контролю або ж залучати інвестиції. Також значно впливає на регулювання екологічні міркування самої країни, специфіка галузі діяльності ТНК, а також поточний вектор розвитку країни.

Окрім вищезазначених факторів впливу на регулювання в тій чи іншій країні, на регулювання ТНК також мають вплив такі глобальні тенденції як глобалізація та технологічний розвиток. З одного боку, зростання впливу ТНК на світову економіку призвело до посилення попиту на більш жорстке регулювання. До того ж складність глобальних ланцюгів постачання ускладнює контроль за діяльністю ТНК. З іншого боку, поява нових технологій, таких як штучний інтелект

та Інтернет речей, створює нові виклики для регуляторних інституцій, адже цифрові технології дають ТНК нові можливості для уникнення регулювання. Тому ефективне регулювання потребує постійного аналізу та адаптації до нових викликів і можливостей. [64, 65]

У сучасних умовах глобальної економіки оптимізація національного регулювання взаємодії національних економік з транснаціональними корпораціями полягає у гармонізації державного регулювання та корпоративної політики. Це включає різноманітні аспекти механізму регулювання взаємодії національної економіки з ТНК, такі як сфери діяльності, принципи взаємодії, стратегічні напрями, критерії оцінки, інструменти та роль відповідних інституцій. (Додаток Г)

Проаналізувавши усі аспекти та рівні регулювання взаємодії між ТНК та державою, є очевидним, що саме держава відіграє ключову роль у встановленні правил, законів та обмежень для корпорацій, зокрема в сфері конкуренції, безпеки, екології та праці. Її активна роль важлива для забезпечення балансу між інтересами корпорацій та національних господарств. Якщо держава не встановлює чітких та прийнятних правил, це може призвести до нерівності, зловживань та негативного впливу на економіку та суспільство. Стале регулювання сприяє сталому розвитку, збереженню ресурсів та забезпеченню довгострокової стійкості.

РОЗДІЛ 3 ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

3.1 Переваги та недоліки взаємодії ТНК та національних економік

Транснаціональні корпорації мають прямий зв'язок з економікою країн-реципієнтів (приймаючих країн) і впливають на їх розвиток неоднозначно. Дослідження цього питання є важливим для зрозуміння того, як ТНК взаємодіють з національними господарствами, а також для виявлення переваг та недоліків цього процесу для економічного розвитку країн. З одного боку, позитивний вплив може сприяти модернізації господарства, розвитку нових галузей та підвищенню конкурентоспроможності країни. З іншого боку, існує ризик, що діяльність ТНК може мати негативний вплив на національні економіки. Як вже було визначено раніше, аналіз переваг та недоліків взаємодії стає ключовим завданням, щоб розробити шляхи для досягнення стійкого та збалансованого економічного зростання.

Загалом у сучасних умовах країни-реципієнти, як розвинені, так і ті, що розвиваються, переважно позитивно ставляться до діяльності транснаціональних корпорацій на своїй території. Це спричинене великим переліком переваг, які відкриває діяльність такої корпорації при її виході на ринок певної країни. Однак все ж існує ряд проблем, пов'язаних з функціонуванням ТНК у приймаючих країнах. Важливо визнати, що ці негативні аспекти існують, і вони можуть бути досить значущими. Аналіз цих негативних сторін є важливим етапом у розумінні повного впливу ТНК на національні економіки. Наприклад, за заняття ринків або сировинних ресурсів може стояти прагнення максимізувати прибуток, що може призвести до експлуатації природних ресурсів та зниження диверсифікації економіки. Крім того, концентрація великого обсягу капіталу в руках ТНК може

створювати нерівність та конкурентні переваги, що може пригнічувати малі та середні підприємства. Також можуть виникати проблеми, пов'язані зі створенням надмірних монопольних позицій, корупцією та втратою контролю над стратегічними секторами економіки.

Проте аналізуючи переваги та недоліки для національних економік від взаємодії з транснаціональними корпораціями, варто розуміти, що ця взаємодія має вплив на всі сторони - як країну, що приймає інвестиції, так і країну походження самої ТНК. Це спричинено тим, що країна, де ТНК має своє базування, теж може відчувати економічний, соціальний і політичний вплив їх діяльності в інших країнах. Однак, також існує ризик, що невдачі або проблеми в діяльності ТНК можуть відбитися на економіці та репутації країни базування.

Таблиця 3.1 Переваги та недоліки діяльності ТНК для приймаючих країн та країн базування [14, 20]

Чинник	Країна-реципієнт	Країна походження ТНК
Переваги	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшення ресурсів (капіталу, технологій, управлінського досвіду, кваліфікованої робочої сили) сприяє стимулюванню розвитку національної економіки, зростанню обсягів виробництва та прибутку, прискоренню економічного зростання і розвитку. - Отримання податків від діяльності ТНК також є чинником, який сприяє цьому процесу. 	<ul style="list-style-type: none"> - Іноземні інвестиції демонструють вищу ефективність порівняно з аналогічними внутрішніми. - Відбувається закріплення та посилення ролі країни базування в міжнародному просторі.

Продовження таблиці 3.1

Недоліки	<ul style="list-style-type: none"> - Представників приймаючої країни часто виключають з участі у проведенні НДДКР. - ТНК можуть маніпулювати цінами для уникнення сплати податків. - В інтересах ТНК є посилення нестабільності інвестиційного процесу через стратегію злиття та поглинань місцевих компаній, адже корпорації зазвичай мають фінансову та ресурсну перевагу. - Корпорації можуть розміщувати виробництва та підприємства з застарілою технікою, які мають негативний екологічний вплив, на території країни, де вони діють. 	<ul style="list-style-type: none"> - Діяльність ТНК за кордоном може призвести до втрати робочих місць внаслідок переміщення виробництва до країн з низькими витратами на працю. - Можуть виникати проблеми з оподаткуванням, так як ТНК шукають шляхи мінімізувати свої податкові зобов'язання.
----------	---	--

Загалом більше суттєвим є вплив ТНК саме на економіки країн-реципієнтів. Позитивні наслідки цієї взаємодії включають збільшення ресурсів, стимулювання економічного зростання, розвиток міжнародної торгівлі та сприяння впровадженню нових технологій. Зростаюча конкуренція на світовому ринку також сприяє формуванню спільних компаній із місцевими фірмами, що сприяє обміну кращими практиками та технологіями. Отже, світова економіка отримує значну вигоду від ефективнішого розподілу ресурсів та капіталу.

Проте важливо враховувати і негативний вплив ТНК на економіку країн-реципієнтів. Вони часто захоплюють стратегічно важливі сегменти виробництва та науково-дослідних структур за допомогою злиттів та поглинань, а також лобіювань своїх інтересів в уряді, що може призвести до нестабільності інвестиційного процесу та втрати контролю над економічними секторами. Крім того, ТНК можуть ефективно використовувати специфічні методи вивозу капіталу та впливати на рівень конкуренції на ринку, що породжує монопольні структури та може

негативно позначитися на конкурентоспроможності місцевих підприємств. Такий діапазон проблем підкреслює складність взаємодії між ТНК та економіками країн, і необхідність балансування між перевагами та ризиками цієї взаємодії. [14]

Дослідження впливу транснаціональних корпорацій на приймаючі та базуючі країни виявляє важливі аспекти їхньої діяльності. Тому важливо здійснювати аналіз впливу ТНК з усіх сторін - як з позиції приймаючої країни, так і з позиції країни, де корпорація базується. Це означає, що належне оцінювання ефектів діяльності ТНК вимагає аналізу економічних, соціальних, екологічних та політичних наслідків для всіх сторін. Такий підхід сприятиме створенню більш збалансованих політик і регуляцій, сприяючи сталому економічному розвитку та забезпеченню соціальної справедливості.

3.2 Оптимізація стратегічних взаємодій у контексті глобальних тенденцій

У сучасному глобальному економічному середовищі взаємодія між транснаціональними корпораціями та урядами стає все більш важливою та складною. З одного боку, ТНК виступають як ключові учасники у світовій економіці, забезпечуючи створення робочих місць, інвестиції та технологічний прогрес. З іншого боку, діяльність ТНК часто породжує проблеми, пов'язані з екологією, правами людини, конкуренцією та соціальною відповідальністю. У цьому контексті важливо розглядати способи покращення взаємодії між ТНК та урядами, враховуючи сучасні тенденції та виклики, що стоять перед глобальною спільнотою.

Загалом, на складну динаміку відносин між ТНК та урядами значною мірою впливають різноманітні глобальні тенденції. Ці фактори, починаючи від складнощів глобалізації і закінчуючи викликами, пов'язаними з екологічними проблемами та технологічним прогресом, формують ландшафт міжнародного бізнесу та вироблення політики (Таблиця 3.2). Розуміння цих тенденцій та вміння орієнтуватися в них є важливими для сприяння ефективній співпраці, сталому розвитку та досягненню взаємовигідних результатів у все більш взаємопов'язаній глобальній економіці.

Таблиця 3.2 Глобальні тенденції впливу на взаємодію ТНК та національних економік [66-71]

Чинник впливу	Особливості
Глобалізація	Напевно найсуттєвішою тенденцією сьогодення загалом для усієї світової економіки є глобалізація. Цей процес призвів до посилення взаємозв'язку та взаємозалежності між економіками в усьому світі. ТНК відіграють центральну роль у цьому процесі, оскільки вони діють без кордонів, беручи участь у торгівлі, інвестиціях та виробничій діяльності. Завданням урядів є управління регуляторним середовищем для сприяння потокам товарів, послуг, капіталу та робочої сили, захищаючи при цьому національні інтереси та суверенітет. Баланс між перевагами глобалізації, такими як економічне зростання та доступ до нових ринків, і занепокоєнням щодо втрати робочих місць та нерівності доходів та вимагає ефективнішої співпраці між ТНК та урядами.
Стрімкий розвиток новітніх технологій	Технологічний прогрес революціонував галузі та бізнес-моделі, пропонуючи ТНК нові можливості для інновацій та глобальної експансії. Однак технологічний прорив може також створювати виклики для урядів з точки зору регулювання нових технологій, захисту прав інтелектуальної власності та забезпечення кібербезпеки. Спільні зусилля ТНК та урядів мають важливе значення для вирішення таких питань, як конфіденційність даних, цифрова безпека та етичні наслідки використання технологій.

Продовження таблиці 3.2

Постійно зростаюча економічна взаємозалежність	Це означає, що рішення, прийняті ТНК, можуть мати далекосяжні наслідки, що виходять за межі їхньої безпосередньої діяльності. Уряди мають балансувати між інтересами національної промисловості, працівників і споживачів та необхідністю залучати іноземні інвестиції і сприяти підвищенню конкурентоспроможності. Співпраця між ТНК та урядами в таких сферах, як торговельна політика, інвестиційне регулювання та ініціативи економічного розвитку, має вирішальне значення для створення взаємовигідного середовища для сталого зростання.
Екологічні проблеми	Екологічна відповідальність стала нагальною глобальною проблемою, що вимагає від ТНК та урядів узгоджених дій для пом'якшення наслідків зміни клімату, збереження природних ресурсів та мінімізації забруднення довкілля. ТНК перебувають під тиском, що змушує їх впроваджувати екологічно безпечні практики, скорочувати викиди вуглецю та інвестувати в технології відновлюваної енергетики. Уряди відіграють ключову роль у встановленні екологічних стандартів, впровадженні нормативних актів та стимулюванні «зелених» інновацій. Для ефективного вирішення екологічних проблем необхідні спільні зусилля ТНК, урядів та громадянського суспільства.
Політична нестабільність та геополітична напруженість	Особливо актуальним це є протягом останніх 10 років. Ці фактори можуть перешкоджати діяльності ТНК, створювати невизначеність при прийнятті інвестиційних рішень та впливати на ланцюги поставок. Уряди відіграють вирішальну роль у підтримці політичної стабільності, вирішенні конфліктів та сприянні співпраці через дипломатію та багатосторонні інституції. ТНК повинні враховувати геополітичні ризики та відповідно адаптувати свої стратегії, часто покладаючись на взаємодію з урядами та зацікавленими сторонами для пом'якшення потенційних збоїв.

Прикладом активного реагування на вищезазначені тенденції є американська компанія Walmart. За допомогою свого фонду та гранту в розмірі 1,5 млн доларів, компанія у 2021 році розпочала допомогу 23 організаціям

фермерських виробників у Індії. Мета цієї підтримки полягає у просуванні кліматично-стійких практик та розвитку інфраструктури, що додає цінності рослинництву. Підтримка фермерських господарств може створити більше можливостей для малих фермерів в Індії, оскільки в основі цього лежить розбудова потенціалу.

Проект охопив понад 30 000 бенефіціарів. Основні заходи включали зміцнення інституційних та управлінських структур у фермерських господарствах, передачу знань про агрономічні практики та фермерські технології, сприяння розвитку бізнесу, маркетингу, збільшення доданої вартості, сприяння оцифруванню, полегшення доступу до фінансових послуг та зближення з державними програмами. [72]

Ще одним прикладом є співпраці компанії Microsoft з урядом Канади для підтримки досліджень сталого розвитку та кліматичних дій Міністерства природних ресурсів Канади. Ця ініціатива є першою для Міністерства, яка разом з Microsoft Canada і партнерами Microsoft AI for Earth пропонує модель майбутньої співпраці державного і приватного технологічних секторів для надання технологій, ресурсів і досвіду тим, хто працює над вирішенням гуманітарних проблем і створенням більш стійкого і доступного світу. Тож основна мета цієї співпраці полягає у використанні урядом Канади цифрових технологій компанії Microsoft для остаточного досягнення мінімального рівня викидів. [73]

Проте не варто забувати про вплив різних зацікавлених сторін, таких як громадянське суспільство, профспілки та місцеві громади, має вирішальне значення для ефективної взаємодії. Ці зацікавлені сторони часто пропонують різні точки зору, погляди, піднімають різні питання, що може суттєво вплинути на процес прийняття рішень та їхні результати. Наприклад, організації громадянського суспільства часто виступають за соціальну та екологічну справедливість, тоді як профспілки надають пріоритет правам працівників та умовам праці. Місцеві громади можуть бути стурбовані впливом корпоративної діяльності на їхні життєві умови, навколишнє середовище та культурну спадщину.

Взаємодія з цими зацікавленими сторонами вимагає від ТНК та урядів активно прислухатися до їхніх проблем, залучати їх до процесів прийняття рішень щодо тих чи інших дій у відповідь на глобальні виклики та враховувати їхні інтереси. [74, 75]

Потенційні конфлікти теж можуть стати наслідком впливу глобальних тенденцій на взаємодію ТНК та урядів. Наприклад, можуть виникати технологічні конфлікти на тлі впровадження новітніх технологій та їх впливу на різні сфери суспільства. Зі зростанням цифрової економіки збільшується ризик порушення приватності та безпеки даних. Технологічні компанії можуть зіштовхуватися з урядовими органами та громадськістю у питаннях, пов'язаних зі збереженням та використанням особистої інформації користувачів. Впровадження нових технологій може породжувати етичні дилеми, такі як використання штучного інтелекту в автономних системах, розробка зброї на основі штучного інтелекту чи етичні аспекти генної модифікації організмів (ГМО). Ці конфлікти можуть виникати між технологічними компаніями, громадськістю та урядами щодо визначення етичних меж використання та розвитку технологій.

Виникнення конфліктів між урядами та ТНК на тлі політичної нестабільності теж не є виключенням. Різка чи кардинальна зміна політичної адміністрації або прийняття нових законів і регуляторних норм може вплинути на діяльність ТНК. Наприклад, нова урядова політика щодо оподаткування, регулювання економіки або стандартів екології може стати причиною конфлікту між ТНК та урядом. Геополітичні напруження між країнами або регіонами можуть вплинути на діяльність ТНК, особливо якщо вони мають підприємства або інтереси в цих регіонах. Санкції проти певних країн можуть обмежити можливості ТНК ведення бізнесу. Наприклад, 23 лютого 2024 році Міністерство США запровадило санкції проти майже 300 суб'єктів з росії та її поплічників. До цього списку ввійшли не лише компанії, які походять безпосередньо з росії та білорусі, а й 7 суб'єктів з Народної Республіки Сербія, компанії з ОАЄ, Ліхтенштейну, Естонії, Ірландії,

Киргизької Республіки, Фінляндії тощо, причетних до обходу санкцій, передачі західних технологій до російського вПК, а також мереж відмивання коштів. [76]

Отже, можна дійти висновку, що взаємодія між транснаціональними корпораціями та урядами значною мірою формується під впливом безлічі глобальних тенденцій. Від сил глобалізації та технологічного прогресу до викликів, пов'язаних з екологічними проблемами та політичною нестабільністю, кожна тенденція відіграє ключову роль у формуванні ландшафту міжнародного бізнесу. Визнання цих тенденцій та вміння орієнтуватися в них є важливим для сприяння конструктивній співпраці, сталому розвитку та досягненню спільних результатів.

Тому проаналізувавши поточні глобальні тенденції та їх потенційні наслідки для урядів та ТНК, важливим є розробка конкретних стратегій, що допомогли б оптимізувати ці вкрай необхідні відносини між двома сторонами.

Таблиця 3.3 Напрями оптимізації взаємодії ТНК та урядів [77-81]

№ з/п	Напрямок оптимізації	Особливості	Приклади того, що вже здійснюється у цих напрямках
1	Розробка ефективних механізмів вирішення конфліктів	Створити ефективні механізми вирішення конфліктів для врегулювання суперечок між ТНК та урядами. Посередництво, арбітраж та інші альтернативні методи вирішення суперечок можуть допомогти вирішити конфлікти вчасно та неупереджено, мінімізуючи перебої у веденні бізнесу.	Однією з основних існуючих установ в цьому напрямку є Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів. Його метою є вирішення інвестиційних спорів між приватними інвесторами, ТНК та урядами шляхом арбітражу та примирення. Пропонуючи нейтральний та прозорий процес, МЦУІС допомагає сторонам ефективно вирішувати конфлікти та зберігати довіру інвесторів.

Продовження таблиці 3.3

2	Залучення різних сторін взаємодії	Взаємодіяти з різними зацікавленими сторонами, включаючи громадські організації, місцеві громади та галузеві асоціації, які представляють інтереси зацікавлених сторін, щоб забезпечити врахування усіх інтересів. Врахування різних точок зору може призвести до більш інклюзивного прийняття рішень.	Всесвітня рада бізнесу зі сталого розвитку об'єднує провідні ТНК, уряди та громадські організації для вирішення проблем сталого розвитку. Завдяки спільним ініціативам, таким як платформа Action2020, зацікавлені сторони працюють разом над розробкою інноваційних рішень для вирішення нагальних екологічних та соціальних проблем.
3	Сприяння відповідальному веденню бізнесу	Заохочувати ТНК до відповідального ведення бізнесу, включаючи корпоративну соціальну відповідальність, екологічну безпеку та етичне управління. Уряди можуть стимулювати відповідальну поведінку через нормативно-правову базу, податкові пільги та суспільне визнання.	Прикладом країни, яка активно просуває КСВ для бізнесів є Таїланд. Таїланд активно просуває концепцію відповідальної ділової поведінки та є лідером у цьому напрямку в регіоні. Країна прийняла низку політичних ініціатив, які стимулюють корпорації до відповідальнішої діяльності, зокрема перший в Азії Національний план дій з бізнесу та прав людини (2019-2022).
4	Інновації та обмін технологіями	Співпрацюючи з урядами, ТНК можуть сприяти обміну знаннями, досвідом та ресурсами. Уряди можуть використовувати технологічні досягнення ТНК для вирішення нагальних суспільних проблем, таких як охорона здоров'я, збереження довкілля та розвиток інфраструктури. Таким чином ТНК отримують доступ до нових ринків, регуляторної підтримки та сприятливого бізнес-середовища, а уряди отримують вигоду від прискорення економічного прогресу та підвищення суспільного добробуту.	Деякі ТНК є першопрохідцями в галузі екологічно чистих технологій і передають їх країнам, що розвиваються. Наприклад, British Petroleum бере участь у розробці рішень у сфері сонячної енергетики та модернізації базових об'єктів у віддалених районах Філіппін. Така передача технологій сприяє сталому розвитку та збереженню навколишнього середовища

Впроваджуючи ці стратегії, ТНК та уряди можуть оптимізувати свої відносини та використати можливості, які надають глобальні тенденції, одночасно пом'якшуючи потенційні ризики та виклики. Співпраця, адаптивність та спільна прихильність до сталого розвитку є ключовими для побудови стійких і взаємовигідних партнерств у глобальній економіці. Зазначені приклади ілюструють, як уряди та ТНК вже співпрацюють для оптимізації своїх відносин. Впроваджуючи індивідуальні стратегії та ініціативи, зацікавлені сторони можуть використовувати можливості, які надає глобалізація, одночасно вирішуючи проблеми, пов'язані з технологічним прогресом, екологічними проблемами та іншими тенденціями у світовій економіці.

Також важливо зазначити, що подальше регулювання ТНК стикається з низкою нових викликів та можливостей. До викликів належать штучний інтелект, зміна клімату, необхідність більшої прозорості, наслідки глобалізації. Можливості включають використання даних для кращого регулювання, нові технології для забезпечення дотримання норм, глобальне співробітництво та залучення думки суспільства. Для адаптації регуляторних моделей до мінливого середовища важливо, щоб вони були гнучкими, ґрунтувалися на співпраці, прозорості та підзвітності. Рішення про те, як регулювати ТНК, повинні прийматися з урахуванням конкретних обставин кожної країни та галузі.

Особливо важливим є знайти баланс між заохоченням інвестицій та захистом національних інтересів, проте також державам необхідно зміцнювати міжнародне співробітництво у сфері регулювання ТНК. Це допоможе максимізувати переваги від співпраці з ТНК та мінімізувати ризики, а також зробити процес співпраці для обох сторін простішим.

3.3 Інноваційні ініціативи удосконалення взаємодії: програми та стратегії для сприяння розвитку національних економік

У сучасному глобалізованому світі транснаціональні корпорації володіють величезною економічною силою. Їхній вплив поширюється через кордони, і їхня діяльність може суттєво впливати на економіку країн, в яких вони працюють. В сучасному глобальному економічному контексті розвиток національних економік стає все більш залежним від взаємодії з транснаціональними корпораціями. Програми та стратегії, спрямовані на удосконалення цієї взаємодії, відіграють важливу роль у сприянні розвитку національних економік та забезпеченні їхнього успішного інтегрування в глобальну економічну систему.

Однак вплив ТНК, як було вже раніше визначено, може бути двозначним. Хоча ТНК можуть бути потужним двигуном економічного зростання, їхня присутність також створює потенційні виклики. Саме тому для досягнення успіху у цій області необхідно не лише створити сприятливе середовище для взаємодії з ТНК, але й розробити та впровадити ефективні програми та стратегії, які забезпечать взаємовигідний обмін знаннями, технологіями та ресурсами. Такі інноваційні ініціативи включають у себе широкий спектр заходів, від створення спеціальних економічних зон для приваблення інвестицій до партнерства у сфері досліджень та розвитку, спрямованих на спільне створення та впровадження передових технологій.

Одним із підходів є партнерство з ТНК для *зміцнення ринкових систем країни*. Ринкові системи охоплюють інфраструктуру, інституції та регулювання, які сприяють ефективному руху товарів і послуг. Добре функціонуюча ринкова система приносить користь як ТНК, так і національній економіці. ТНК процвітають у середовищі з ефективними транспортними мережами, надійною енергетичною системою та кваліфікованою робочою силою. Уряди можуть співпрацювати з ТНК

у таких ініціативах, як проекти розвитку інфраструктури або державно-приватне партнерство з метою модернізації транспортних мереж або електромереж. Крім того, спільно розробляючи програми розвитку кваліфікації, уряди та ТНК можуть гарантувати, що місцева робоча сила володіє знаннями, необхідними для ТНК, а також здобуває цінні навички, які є актуальними для ширшого ринку праці. Це сприяє формуванню більш кваліфікованої та адаптивної робочої сили, що сприяє довгостроковому економічному зростанню. Покращена інфраструктура приносить користь як діяльності ТНК, так і економіці в цілому, тоді як навчальні програми надають місцевій робочій силі навички, цінні не лише для ТНК, але й для внутрішнього ринку праці. [82]

Ще однією ключовою стратегією є *залучення ТНК до інвестицій у розвиток професійної кваліфікації та трансферу технологій*. Світовий банк підкреслює, як ТНК можуть сприяти економічному зростанню через створення робочих місць, покращення умов праці та обмін технологіями. Найважливіше те, що ТНК можуть сприяти формуванню більш кваліфікованої робочої сили завдяки обміну знаннями та навчанню новим технологіям без відриву від виробництва. Такий обмін знаннями може сприяти інноваціям та економічному зростанню за межами безпосередньої сфери діяльності ТНК. [83]

Прикладом є програма «Seed for the Future» від компанії Huawei, яка є однією з ініціатив компанії, спрямованою на підтримку розвитку молоді та залучення її до інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Ця програма створена з метою сприяти обміну знань та технологій між країнами, підвищенню інформаційної грамотності серед молоді та стимулюванню інноваційного потенціалу. Основною метою програми є надання студентам можливості отримати практичний досвід у сфері ІКТ та підготовку кваліфікованих кадрів для індустрії в майбутньому. Завдяки програмі «Seed for the Future» компанія Huawei не лише сприяє розвитку молодіжного потенціалу, а й розширює свій вплив у різних країнах світу, сприяючи розвитку ІКТ-індустрії та вирощуючи майбутніх лідерів у цій галузі. [84]

Ефективні урядові ініціативи також мають вирішальне значення у формуванні взаємодії між ТНК та національною економікою. Уряди можуть використовувати різні політичні підходи для створення більш привабливого та відповідального бізнес-середовища. Податкові пільги або інші переваги можуть заохочувати ТНК інвестувати в конкретні сектори або регіони, сприяючи цілеспрямованому економічному розвитку в тих галузях, які найбільше цього потребують.

Велика кількість розвинених країн розробляє повноцінні стратегії для створення сприятливого бізнес-середовища, залученню інвестицій та розвитку економіки, що в свою чергу сприяє взаємодії з ТНК та підтримує національний розвиток. Наприклад, уряд Ірландії активно сприяє розвитку інноваційних галузей, зокрема інформаційних технологій. Програма «Ірландія 2040» передбачає інвестиції в науково-дослідницькі центри та стартапи, що сприяє взаємодії з ТНК та залученню інвестицій. [85]

Також національна ініціатива Сінгапуру «Розумна нація», спрямована на використання технологій для покращення життя громадян у всіх аспектах. Її було запущено в 2014 році з метою перетворити Сінгапур на провідне місто світу в епоху цифрових технологій. За допомогою інкубаторів, технологічних парків та цифрової інфраструктури, вона привертає увагу та інвестиції ТНК, стимулюючи співпрацю у розвитку та впровадженні передових технологій. [86]

Крім того, створення *спеціальних економічних зон (СЕЗ)* зі спрощеним регулюванням та нижчими податками може бути потужним інструментом для залучення інвестицій ТНК та стимулювання економічної активності в цих зонах. [87]

Наприклад, з 2013 року і дотепер Китай розвинув 21 пілотну зону вільної торгівлі у різних частинах країни, таких як Шанхай, Гуандун, Ляонін, Хайнань, Шаньдун і Пекін, що стало інноваційною моделлю реформ та відкритості. Ці зони охоплюють різні регіони, включаючи схід, захід, південь, північ і центр, а також

забезпечують координацію між прибережними, внутрішніми та прикордонними територіями. Статистика показує, що у 2022 році ці зони, які займають дуже невелику площу країни, залучили 18,1% іноземних інвестицій та на них припадає 17,9% обсягу зовнішньої торгівлі Китаю. У першій половині 2023 року ці показники зросли до 18,4% і 18,6% відповідно. [88]

Врешті-решт, *сприяння місцевій інтеграції ТНК* пропонує ще один шлях до спільного економічного зростання. Ця стратегія, як обговорюється Європейською асоціацією дослідницьких і навчальних інститутів розвитку (EADI), зосереджена на створенні мережі місцевих підприємств, які беруть участь у ланцюгах поставок ТНК. [89]

Такий підхід має кілька переваг. Ефект зв'язку виникає тоді, коли місцевий бізнес, що надає товари та послуги ТНК, відчуває підвищений попит і зростає разом з ТНК. Наприклад, місцевий виробник, який постачає деталі для автомобільного заводу ТНК, бачить, як його виробництво зростає разом із розширенням заводу. Крім того, залучаючи кілька ТНК із суміжних галузей, країна може сприяти розвитку місцевих кластерів, що спеціалізуються на наданні допоміжних послуг і продуктів. Наприклад, країна, яка залучає кілька автомобільних ТНК. Це може призвести до розвитку місцевого кластеру підприємств, що спеціалізуються на виробництві автозапчастин, логістиці та інших послугах, необхідних ТНК. Це створить більш диверсифіковану та стійку місцеву економіку, яка менше залежатиме від однієї ТНК.

Довгострокові наслідки цих ініціатив можуть мати значний вплив на взаємодію між ТНК та національними економіками. Зміцнення ринкових систем може сприяти створенню більш конкурентоспроможного середовища, що в свою чергу привертає більше інвестицій та стимулює інновації. Залучення ТНК до інвестицій у розвиток професійної кваліфікації та трансфер технологій може сприяти підвищенню рівня економічного розвитку та покращенню якості робочої сили в країні, що сприятиме її конкурентоспроможності на глобальному ринку. Однак не варто недооцінювати те, що надмірне покладання на ТНК може призвести

до того, що національні економіки стануть занадто залежними від них. Це може зробити країни вразливими до економічних потрясінь, які можуть вплинути на ТНК. Тому важливо розвивати диверсифіковану економіку, яка не буде занадто залежною від будь-якої однієї компанії або галузі.

Ефективні урядові ініціативи, які спрямовані на поліпшення бізнес-середовища та зниження адміністративних бар'єрів, можуть сприяти збільшенню довгострокових інвестицій та розвитку економіки. Створення спеціальних економічних зон може стати каталізатором для розвитку певних секторів та регіонів, що стимулює економічне зростання та привертає іноземні інвестиції. Сприяння місцевій інтеграції ТНК може сприяти розвитку довгострокових партнерств та співпраці між бізнесом та урядом, що сприяє стійкому економічному зростанню та розвитку країни.

Однак, окрім потенційних переваг, важливо також зважити й можливі виклики, пов'язані з впровадженням цих ініціатив. Їх аналіз теж є життєво необхідним, адже це саме ті фактори, які впливають на потенційний результат тих чи інших стратегій.

Таблиця 3.4 Потенційні виклики, пов'язані з впровадженням ініціатив [створено автором самостійно]

№ з/п	Потенційні виклики	Особливості та шляхи реагування
1	Фінансування	<p>Впровадження багатьох з цих ініціатив може потребувати значних фінансових ресурсів, як з боку урядів, так і з боку ТНК. Це може бути особливо проблематично для країн з обмеженими бюджетними можливостями.</p> <p>Як спосіб реагування можна розглянути різні фінансові механізми, такі як публічно-приватні партнерства, кредитування від міжнародних фінансових організацій або створення спеціальних інвестиційних фондів.</p>

Продовження таблиці 3.4

2	Технічні та технологічні перешкоди	<p>Деякі ініціативи можуть потребувати впровадження нових технологій або інфраструктури, що може бути складним або коштовним процесом.</p> <p>Для подолання цього можна розглянути партнерство з технологічними компаніями для впровадження необхідних рішень або розробку гнучких та інноваційних стратегій впровадження.</p>
3	Адміністративні перешкоди	<p>Це може включати складні процедури реєстрації бізнесу, відсутність прозорих правил діяльності або велику кількість регуляторних обмежень з боку держави.</p> <p>Для подолання цього виклику необхідно спрощувати адміністративні процедури, реформувати законодавство та забезпечити прозору та просту систему регулювання.</p>
4	Інституційна спроможність держави	<p>Інституційна спроможність у впровадженні ініціатив співпраці з ТНК є ключовою, оскільки уряди можуть стикатися з недоліком необхідних знань, досвіду та ресурсів для успішної реалізації таких ініціатив.</p> <p>Для подолання цього виклику може бути необхідна значна реформа в урядових структурах, включаючи вдосконалення процедур, спрощення бюрократичних процесів та надання необхідного навчання та підтримки персоналу.</p> <p>Одним з можливих шляхів подолання цієї проблеми є розробка програм навчання та підвищення кваліфікації для державних службовців, спрямованих на збільшення їхньої експертизи в області бізнесу, управління та регулювання. Крім того, важливо проводити систематичні аудити та оцінки ефективності управлінських процесів, щоб ідентифікувати слабкі місця та рекомендувати необхідні зміни.</p>

Отже, шлях до досягнення сталого та інклюзивного економічного зростання через співпрацю з ТНК вимагає багатогранного підходу. Сприяючи співпраці у розвитку ринкових систем, національні уряди можуть створити більш ефективне та конкурентне економічне середовище, яке принесе користь як ТНК, так і національному бізнесу. Залучення ТНК до інвестицій у розвиток навичок і обмін

технологіями дає місцевій робочій силі знання, необхідні для процвітання в умовах глобалізованої економіки.

Крім того, реалізація ефективної державної політики, яка стимулює відповідальне інвестування та надає пріоритет соціальному та екологічному добробуту, забезпечує збалансований та сталий розвиток. До того ж, сприяння місцевій інтеграції ТНК сприяє створенню більш диверсифікованої та стійкої національної економіки, яка менше залежить від однієї ТНК. Стратегічно впроваджуючи визначені підходи та стратегії, національні уряди можуть використати переваги транснаціональних корпорацій для досягнення максимального позитивного ефекту, сприяючи економічному зростанню, технологічному прогресу та загальному процвітання для усіх зацікавлених сторін.

ВИСНОВКИ

На основі детального аналізу взаємодії транснаціональних корпорацій із національними економіками були виокремлені специфічні особливості цієї взаємодії. Зважаючи на проведені дослідження, були розроблені конкретні рекомендації, спрямовані на покращення та оптимізацію цієї взаємодії. Ці рекомендації орієнтовані на забезпечення максимальної вигоди для обох сторін, забезпечення стабільності та підтримки розвитку національної економіки, а також на підвищення конкурентоспроможності транснаціональних корпорацій на міжнародному ринку. Крім того, враховуючи різноманітність умов і глобальних тенденцій, які впливають на взаємодію між цими сторонами, рекомендації також надають певні принципи та стратегії, які можуть бути застосовані:

1. Було проаналізовано різні погляди, як вітчизняних науковців, так і іноземних інституцій, на визначення транснаціональної корпорації в контексті сучасності. Загалом, ТНК – це міжнародна компанія, яка зазвичай має акціонерний капітал, операційні підрозділи в двох або більше країнах, та централізоване керівництво з одного або кількох центрів управління. Історично розвиток ТНК налічує 4 етапи з своїми особливостями, від виникнення промислових монополій до переходу до глобальної конкуренції. Кожен етап відзначався важливими змінами в стратегіях та функціонуванні корпорацій у контексті змін світової економіки. Для сучасної епохи розвиток транснаціональних корпорацій відзначається зростанням їхнього впливу, розширенням глобальних ланцюжків постачання, цифровізацією, жорсткою конкуренцією та відчутними етичними та соціальними викликами. Успішна адаптація до цих трендів і відповідь на ці виклики становлять ключ до успіху для ТНК у майбутньому.

2. У зв'язку з розвитком глобалізації та стрімким зростанням транснаціональних корпорацій, розуміння їхнього впливу на економіки окремих країн набуває великої важливості. Тому були проаналізовані різноманітні теорії та

концепції, що висуваються для розкриття економічних, соціальних та політичних аспектів цих взаємовідносин. У такому контексті, аналіз та обговорення теоретичних ракурсів допомагають краще розуміти взаємодію між ТНК та національними економіками, враховуючи їхні різноманітні впливи на економічний розвиток країн. Теорії, такі як *internalization* і теорія трансакційних витрат, допомагають зрозуміти мотиви ТНК та вплив на їх стратегії. Еклектична парадигма об'єднує різні підходи та надає основу для розробки стратегій. Теорії залежності та життєвого циклу продукту можуть бути менш актуальними, а теорія "переговорних ресурсів" залишається важливою для управління відносинами. Ці теорії не лише забезпечують науковий підхід до розуміння взаємодії між ТНК та національними економіками, але й стають інструментом для прогнозування та розуміння стратегічних рішень та впливу корпорацій на глобальному рівні. Аналіз конкретних прикладів та контекстів є важливим, оскільки вплив ТНК може змінюватися в залежності від галузі, країни та політики уряду.

3. Для подальшого виокремлення детермінант було проведено аналіз факторів впливу на взаємодію ТНК та національних економік. Економічні чинники, такі як рівень попиту, доступність ресурсів та економічна стабільність, визначають вибір ринків для інвестицій ТНК. Політична стабільність, підтримка уряду та правове середовище впливають на їхні рішення через податкові пільги, субсидії та регуляторні норми. Юридичні аспекти, культурний контекст та глобальні тенденції також враховуються, щоб успішно вести бізнес та мінімізувати ризики. Технологічний розвиток та глобалізація створюють нові можливості та виклики для ТНК, змушуючи їх шукати конкурентні переваги та вдосконалювати свою діяльність. Порозуміння цих факторів допомагає керівництву країн, ТНК та іншим учасникам бізнесу краще адаптуватися до змін у глобальному економічному середовищі та обирати стратегії, спрямовані на досягнення успіху.

Визначення детермінант взаємодії між ТНК та національними економіками виходить за рамки очевидних економічних та політичних факторів. Це також охоплює історичні передумови, які формували економічні стосунки, геополітичні

фактори, що визначають стратегічне розташування країн та глобальні тенденції, що диктують нові вимоги та можливості. Ці детермінанти стають керівними принципами для урядів, які прагнуть залучити інвестиції, і для ТНК, що мають намір успішно діяти на міжнародному ринку.

4. Дослідження впливу транснаціональних корпорацій на структуру, динаміку розвитку та конкурентоспроможність національних економік підкреслює важливість аналізу ключових аспектів цієї взаємодії для ефективного формування стратегій розвитку національних економічних механізмів у глобальному контексті. Зокрема, розглядаючи масштаби транснаціоналізації, інвестиції та зайнятість, технології та інновації, злиття та поглинання, а також регулювання, можна зрозуміти як позитивні, так і негативні впливи ТНК на структуру та конкурентоспроможність національних економік. Наведені аспекти стають основою для розробки ефективних стратегій розвитку, спрямованих на забезпечення стійкості та конкурентоздатності національних економік у глобальному економічному середовищі. Але, з одного боку, ТНК сприяють економічному зростанню, інвестуючи в капітал та технології, створюючи нові робочі місця та стимулюючи експорт. Впроваджуючи нові технології та стандарти, ТНК підвищують конкурентоспроможність національних економік. Однак з іншого боку ТНК можуть використовувати свої конкурентні переваги для витіснення місцевих компаній, а також негативно впливати на довкілля, порушуючи екологічні стандарти. Тому для урядів важливо розробляти такі стратегії та регуляторні положення, які будуть максимально зменшувати негативний вплив, проте сприяти позитивному.

5. Було систематизовано та проаналізовано дані щодо типів стратегічного партнерства та потенційних конфліктів між ТНК та державними інтересами, для подальшої розробки рекомендацій щодо пошуку балансу між ними. Ці партнерства можуть включати спільні підприємства, НДР та співпрацю в галузі інновацій, торговельні та інвестиційні угоди, а також договори про державне замовлення. Вони сприяють обміну знаннями та технологіями, передачі ресурсів,

стимулюванню інновацій та забезпеченню сталого економічного розвитку. На прикладі США було показано різноманіття галузей та напрямків співпраці між ТНК та державою.

Проте часто виникає розбіжність у цілях та інтересах обох сторін у реалізації таких партнерств, що може призвести до конфліктів. Держави відстоюють свої національні інтереси, такі як захист ринку та збереження робочих місць, що іноді суперечить стратегічним цілям корпорацій щодо максимізації прибутку та вільної діяльності. Для вирішення таких конфліктів потрібні чіткі правила та механізми співпраці, що базуються на взаємному повазі та розумінні. Уряди мають забезпечувати справедливе та прозоре регулювання, тоді як ТНК повинні діяти відповідально, враховуючи довгострокові наслідки своєї діяльності.

6. Для формулювання подальших пропозицій та рекомендацій було проведено порівняння різних моделей регулювання діяльності ТНК, починаючи від дослідження впливу багатосторонніх міжнародних договорів, закінчуючи впливом з боку громадських організацій та суспільства на регулювання та діяльність ТНК. Як було визначено, Держава відіграє ключову роль у встановленні правил для корпорацій у сферах конкуренції, безпеки, екології та праці. Її активна участь важлива для збалансування інтересів корпорацій та національних господарств. Недостатнє регулювання може призвести до нерівності та негативного впливу на економіку і суспільство. Стабільне регулювання сприяє сталому розвитку і збереженню ресурсів. В сучасних умовах глобальної економіки оптимізація національного регулювання взаємодії національних економік з ТНК полягає у гармонізації державного регулювання та корпоративної політики. Це включає різні аспекти механізму регулювання, такі як сфери діяльності, принципи взаємодії, стратегічні напрями та інші.

7. З метою розробки рекомендацій, виокремлено позитивні та негативні фактори впливу ТНК на національні економіки. Було визначено, що ця взаємодія впливає на обидві сторони: як на країну, що приймає інвестиції, так і на країну походження ТНК. Тому важливо проводити аналіз впливу ТНК з обох сторін - як з

позиції країни-приймача, так і з позиції країни походження. Це означає, що адекватна оцінка ефектів діяльності ТНК потребує аналізу економічних, соціальних, екологічних та політичних наслідків для всіх зацікавлених сторін. Такий підхід сприятиме розробці більш збалансованих політик і регуляцій, сприяючи сталому економічному розвитку та забезпеченню соціальної справедливості.

8. Взаємодія між транснаціональними корпораціями та урядами значно піддається впливу глобальних тенденцій. Ці тенденції, які включають глобалізацію, технологічний прогрес, екологічні та політичні виклики, формують ландшафт міжнародного бізнесу. Розуміння цих тенденцій і вміння пристосовуватися до них має велике значення для конструктивної співпраці та сталого розвитку. Враховуючи проведені дослідження та його результати, були розглянуті різноманітні напрями оптимізації взаємодії між ТНК та урядами. Розробка ефективних механізмів вирішення конфліктів, залучення різних сторін у взаємодію, сприяння відповідальному веденню бізнесу та інновації та обмін технологіями визначають ключові стратегічні напрямки.

9. На основі систематизації усіх аспектів взаємодії ТНК з національними економіками були запропоновані та виокремлені певні програми та стратегії для досягнення взаємовигідних результатів співпраці. Один з підходів - партнерство з ТНК для зміцнення ринкових систем країни. Це може включати розвиток інфраструктури та спільні програми розвитку кваліфікацій місцевої робочої сили. Іншою важливою стратегією є залучення ТНК до інвестицій у розвиток професійної кваліфікації та трансфер технологій. Такі заходи сприяють не лише розвитку самого ТНК, а й зміцненню місцевої економіки. Таким чином, співпраця з ТНК може призвести до створення більш стійкого та інклюзивного економічного середовища, забезпечуючи ефективні механізми взаємодії та спільний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Transnational corporations and foreign affiliates. *United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)*. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/gdscsir20041c3_en.pdf
2. Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <http://www.oecd.org/>
3. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. 2001. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B008043076704300X>
4. Біляк Т. О., Бірюченко С. Ю., Бужимська К. О. Основи підприємництва: Підручник / ред. Н. В. Валінкевич. Житомир : ЖДТУ, 2019. 492 с.
5. Плотніков О. В. [та ін.] Транснаціональні корпорації: навчальний посібник / ред. В. В. Рокоча. Таксон, 2001. 304 с.
6. Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Столярчук Я. М. Міжнародна економіка : підручник. КНЕУ, 2014. 762 с.
7. Транснаціональні корпорації : навч. посіб. / С. В. Войтко, О. А. Гавриш, О. О. Корогодова, Т. Є. Моїсеєнко. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехінка», 2016. – 208 с. – Бібліогр. : с. 180. – 100 пр.
8. Chen J. What Is a Multinational Corporation?. 2024. URL: <https://www.investopedia.com/terms/m/multinationalcorporation.asp>
9. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір : монографія / [Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот та ін.] ; за заг. ред. Д. Лук'яненка та А. Поручника ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2008. 420 с.
10. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). URL: <https://unctad.org/>
11. Булкот О. Кількісні методи вимірювання ступеня транснаціоналізованості компанії. Вісник Київського національного університету імені Тараса

- Шевченка. 2019. URL: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/10/204-14-20.pdf>
12. Рокоча В. В. Міжнародний бізнес в інформаційному суспільстві : монографія. Київ : Ун-т економіки та права «КРОК», 2012. 238 с.
13. Носова О. В. Прямі іноземні інвестиції тнк як фактор інноваційного розвитку. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія "Економічна"*. 2021. № 100. URL: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2021-100-05>
14. Давидова І. О., Величко К. Ю., Печенка О. І. Транснаціональні корпорації. Харків : Форт, 2018. 175 с.
15. The Eclectic Paradigm and Internalization Theory: A Winning Combination. 2024. URL: <https://fastercapital.com/content/The-Eclectic-Paradigm-and-Internalization-Theory--A-Winning-Combination.html>
16. Chen J. Eclectic Paradigm: Definition, Example, Advantages. 2020. URL: <https://www.investopedia.com/terms/e/eclecticparadigm.asp>
17. Dollar D. How global value chains open opportunities for developing countries. 2019. URL: <https://www.brookings.edu/articles/how-global-value-chains-open-opportunities-for-developing-countries/>
18. Рогач О. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: Підручник. Київ : Либідь, 2005. 720 с.
19. World Investment Report 2023. *United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)*. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
20. Немировська О.В. Формування ефективного механізму взаємодії національної економіки з транснаціональної економіки з ТНК: Дис. к.е.н.: 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Ірпінь, 2016. – 241 с.
21. 4 cool facts about the small but mighty robots in Amazon's fulfilment centres. *Amazon*. 2023. URL: <https://www.aboutamazon.co.uk/news/operations/4-cool-facts-about-amazon->

[robots#:~:text=Amazon%20robots%20help%20employees%20by,customers%20have%20ordered%20for%20shipping](#)

22. Транснаціоналізація і конкурентний розвиток національних економік: теорія і практика країн, що розвиваються: монографія / Л.В. Руденко-Сударєва, О.М. Мозговий, В.В. Токарь та ін. – Вид. 2-ге, доп. К. : КНЕУ, 2015. 270 с.
23. Foreign direct investment, net inflows, 1970-2022. *World Bank*. URL: https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?most_recent_value_desc=true
24. A. Murphy, H. Tucker. *Forbes*. 2023. URL: <https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=662a0e5d5ac0>
25. GDP per capita, 1960-2022. *World Bank*. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?name_desc=true
26. Doing business 2004-2020. *World Bank*. URL: <https://archive.doingbusiness.org/en/doingbusiness>
27. GCI 4.0: Global Competitiveness Index 4.0. *World Bank*. URL: <https://prosperitydata360.worldbank.org/en/indicator/WEF+GCI+GCI4>
28. Where are the global hotspots for MNC subsidiaries?. *Investment Monitor*. URL: <https://www.investmentmonitor.ai/uncategorized/where-are-the-global-hotspots-for-mnc-subsidiaries/>
29. Статистика зовнішнього сектору. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
30. Динаміка ринку М&А в Україні. Висновки 2022 року. *KPMG в Україні, 2022*. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2023/02/dynamika-rynku-ma-v-ukrayini.html>
31. М&А Radar 2023: Україна. *KPMG в Україні, 2024*. 20 с. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ua/pdf/2024/02/ma-radar-2023-ukraine-ua.pdf>
32. Сучасні тенденції функціонування та розвитку транснаціональних корпорацій і їх вплив на світову економіку в умовах глобалізації. *Інвестиції:*

- практика та досвід.* 2016. № 1. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2016/6.pdf
33. Вплив корпорацій на формування державної зовнішньоекономічної політики: порівняльний аналіз. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини.* 2020. № 44. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2020/44_2020_ukr/4.pdf
34. Watukara A. The growth of multinational corporation (MNC). *LinkedIn.* URL: <https://www.linkedin.com/pulse/growth-multinational-corporation-ajith-watukara->
35. Corporate Power in a Global Economy : конспект лекцій. Boston : Global Development Policy Center Boston University, 2023. 48 p. URL: <https://www.bu.edu/eci/files/2023/09/Corporate-Power-Module.pdf>
36. Grzegorzek J. Impact of Multinational Companies on Host Countries. *Super Business Manager.* URL: <https://www.superbusinessmanager.com/impact-of-multinational-companies-on-host-countries/>
37. Побоченко Л. М. Сучасні тенденції розвитку ТНК в конкурентному бізнес–середовищі. Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). 2017. : No 2. с. 59-64.
38. Радченко О. П. Розвиток транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації / О.П. Радченко, О.І. Шавалюк // Сучасні 180 технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи: матеріали X Міжнарод. наук.-практ. конф., 29–30 квітня 2015 р. – Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечнікова, 2015. – С. 60–62.
39. Щербина А. Інвестують попри війну. *Forbes Ukraine.* 2023. URL: <https://forbes.ua/money/investuyut-popri-viynu-khto-ta-skilki-vkladae-v-ukrainu-sered-mizhnarodnogo-ta-ukrainskogo-biznesu-oglyad-vid-investanalitika-artema-shcherbini-08122023-17779>

40. Bargaining between local governments and multinational corporations in a decentralised system of governance. *Asia Pacific Journal of Public Administration*. 2017. Vol. 39, no. 3. URL: <https://doi.org/10.1080/23276665.2017.1368246>
41. Narayanan N. THE ROLE OF MNCS IN DEVELOPING COUNTRIES. *Changing Bretton Woods: How Non-State and Quasi-State Actors Can Help Drive the Global Development Agenda*. 2022. P. 5–8. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep44034.5?seq=1>
42. Howley D. Nvidia, Microsoft, Google, and others partner with US government on AI research program. *Yahoo Finance*. URL: <https://finance.yahoo.com/news/nvidia-microsoft-google-and-others-partner-with-us-government-on-ai-research-program-160111850.html?guccounter=2>
43. Emdjian N. SpaceX's Launch to Success: How Federal Grants and Contracts Helped Elon Musk Reach New Heights. *LinkedIn*. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/spacexs-launch-success-how-federal-grants-contracts-new-emdjian-mba>
44. About Microsoft. *Microsoft*. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/about>
45. The 35 Percent Corporate Tax Myth. *Institute on taxation and economic policy*. URL: <https://itep.org/the-35-percent-corporate-tax-myth/>
46. Shell oil exploration and extraction, Nigeria. *Ej Atlas*. URL: <https://ejatlas.org/conflict/shell-nigeria>
47. Business and human rights. *United Nations Development Programme (UNDP)*. URL: <https://www.undp.org/rolhr/business-and-human-rights>
48. Wiwa et al v. Royal Dutch Petroleum et al. *Center for Constitutional Rights*. URL: <https://ccrjustice.org/home/what-we-do/our-cases/wiwa-et-al-v-royal-dutch-petroleum-et-al>
49. GMOs & Toxic Pesticides. *Greenpeace*. URL: <https://www.greenpeace.org/usa/sustainable-agriculture/issues/gmos/>
50. Nike Sweatshop Scandal. URL: <https://www.vaia.com/en-us/explanations/business-studies/business-case-studies/nike-sweatshop-scandal/>

51. Посібник з питань ролі організацій громадянського суспільства (ОГС) у поверненні активів : навч. посіб. Український форум щодо повернення активів. 23 с. URL: https://star.worldbank.org/sites/star/files/cso_user_guiden_ukraine_-_ukrainian.pdf
52. Швець Ю. О. Основні етапи розвитку транснаціональних компаній та їх зв'язок з глобалізацією / Ю. О. Швець, Т. А. Сухаренко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2016. – № 3(1). – С. 204-209.
53. *Організація Об'єднаних Націй Україна*. URL: <https://ukraine.un.org/uk>
54. Investment policy hub. *United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)*. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/>
55. Інформація про СОТ. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94872f60-5734-4e7c-bcee-7873ffb2076d&title=ZagalnaInformatsiiaProSvitovuOrganizatsiiuTorgivliu&isSpecial=true>
56. Мінекономрозвитку вирішило прийняти рекомендації Групи експертів СОТ у справі "Україна - Спеціальні заходи щодо легкових автомобілів". *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/248348937>
57. Understanding the WTO: settling disputes. *World Trade Organization (WTO)*. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/displ_e.htm
58. Матросова І. Ю. Виявлення особливостей правового регулювання діяльності транснаціональних компаній (ТНК) / І. Ю. Матросова // Молодий вчений. - 2016. - № 5. - С. 428-432.
59. Cooperative Joint Ventures. *China business review*. URL: <https://www.chinabusinessreview.com/cooperative-joint-ventures/>
60. Brazil can be both richer and greener: World Bank Group outlines opportunities for climate action and growth. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/05/04/brazil-can->

[be-both-richer-and-greener-world-bank-group-outlines-opportunities-for-climate-action-and-growth](#)

61. *Business in India*. URL: <https://www.xebecindia.in/business/incBusiness.html>
62. Multinational Corporations, Global Markets, And The Constitution. *Encyclopedia.com*. URL: <https://www.encyclopedia.com/politics/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/multinational-corporations-global-markets-and-constitution>
63. Рябуха О. Д. Досвід державного регулювання підприємництва в США та Японії. Київ. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/50b1f426-9a62-434b-850b-6f5d02f1e410/content>
64. The Corporate Law Society. Navigating Global Waters: The Impact of Globalization on Corporate Legal Structures. *LinkedIn*. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/navigating-global-waters-impact-globalization-corporate>
65. Srivastava H. Power of AI and ML: How Multinational Corporations are Leading the Way. *LinkedIn*. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/power-ai-ml-how-multinational-corporations-leading-way-srivastava>
66. Транснаціональні корпорації у процесах глобалізації та їхній вплив на національні уряди: організаційно-правовий механізм. *Право та державне управління*. 2020. Т. 1, № 1. URL: <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.1-1.2>
67. Schmidt E., Cohen J. Book review. *The New Digital Age: Reshaping the Future of People, Nations and Business*. London, 2013. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/1018529120150208>
68. Multinational Corporations and the Politics of International Trade in Multidisciplinary Perspective. *Cambridge University Press*. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/business-and-politics/article/multinational-corporations-and-the-politics-of-international-trade-in-multidisciplinary-perspective/5698D9A182A7CF72445BC184678ED8D2>

69. Актуальні аспекти розвитку суб'єктів підприємництва в умовах глобальної економіки : монографія. Дніпро : Біла К. О., 2021. 416 с.
URL: <https://philarchive.org/archive/PAV-61>
70. Niccum J. Geopolitical tensions provide multinational corporations with diplomatic leverage, but 'frenemy' strategy can backfire. *The university of Kansas*.
URL: <https://news.ku.edu/news/article/geopolitical-tensions-provide-multinational-corporations-with-diplomatic-leverage-but-frenemy-strategy-can-backfire>
71. Evenett S. Here are the steps governments can take to help business navigate geopolitical tensions. *World economic forum*. 2023.
URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/12/geopolitical-tensions-business-six-lessons-for-governemnts/>
72. Walmart Foundation Supports Resilient Agriculture With \$1.5 Million Grant to S M Sehgal Foundation. *Walmart*. URL: <https://walmart.org/news/2024/walmart-foundation-supports-resilient-agriculture-with-1-5-million-grant-to-s-m-sehgal-foundation>
73. Government of Canada Collaborates With Microsoft To Support Climate Action Research. *Government of Canada*. URL: <https://www.canada.ca/en/natural-resources-canada/news/2021/03/government-of-canada-collaborates-with-microsoft-to-support-climate-action-research.html>
74. Hendricks A. Corporate Governance: The Role Of Different Stakeholders.
URL: <https://simplystakeholders.com/role-stakeholder-corporate-governance/>
75. Stakeholder Engagement: A Good Practice Handbook for Companies Doing Business in Emerging Markets. *International finance corporation*.
URL: <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2000/publications-handbook-stakeholderengagement--wci--1319577185063>
76. Санкції проти РФ. *Міністерство закордонних справ України*. 2024.
URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/sankciyi-proti-rf>

77. Gleckman H. Re-visioning global governance: constraining the power of MNCs. URL: <https://www.tni.org/en/article/re-visioning-global-governance-constraining-the-power-of-mncs>
78. Promoting and enabling responsible business conduct. *OECD iLibrary*. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/88ea72d9-en/index.html?itemId=/content/component/88ea72d9-en>
79. *World Business Council For Sustainable Development*. URL: <https://www.wbcsd.org/>
80. BP Solar Announces Huge Solar Project for Philippines. URL: <https://www.renewableenergyworld.com/solar/bp-solar-announces-huge-solar-project-for-philippines-4969/>
81. *International Centre for Settlement of Investment Disputes*. URL: <https://icsid.worldbank.org/>
82. Beyard K. Partnering with Multinational Companies to Unlock Market Systems Development. 2022. URL: <https://www.resonanceglobal.com/blog/partnering-with-multinational-companies-to-unlock-market-systems-development>
83. Annual Report 2023. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/en/about/annual-report/our-work>
84. *Seed for the future*. URL: <https://seedsforthefuture.com.ua/>
85. Department of Public Expenditure, NDP Delivery and Reform. Project Ireland 2040. URL: <https://www.gov.ie/en/campaigns/09022006-project-ireland-2040/>
86. Transforming Singapore Through Technology. *Smart nation Singapore*. URL: <https://www.smartnation.gov.sg/about-smart-nation/transforming-singapore/>
87. World Investment Report 2019. *United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)*. 2019. 237 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf
88. Урусов В. 10-та річниця створення пілотних зон вільної торгівлі Китаю. *Міжнародне радіо Китаю*. 2023. URL: <https://ukrainian.cri.cn/index.shtml>

89. *European Association of Development Research and Training Institutes.*

URL: <https://www.eadi.org/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Огляд зарубіжної літератури

1. Transnational corporations and foreign affiliates. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD).

Transnational corporations and foreign affiliates is an official document of UNCTAD that discusses trends in foreign direct investment (FDI) by TNCs in developing countries. The article says that more than half of the world's foreign affiliates are in developing countries. This suggests that foreign direct investment is a major driver of economic growth in these countries. It also highlights the dominance of TNCs from the United States, the European Union, and Japan, spanning diverse industries. The document focuses on the largest 50 non-financial TNCs from developing countries and Central and Eastern Europe explaining why these countries are increasingly becoming home to large and successful multinational companies.

2. Chen J. What Is a Multinational Corporation?. 2024.

This is an article about multinational corporations (MNCs). It discusses what they are and how they operate. It gives different aspects of MNCs such as: - MNCs are companies that do business in at least one country other than their home country; - They generate revenue outside of their home country. There are different ways to define an MNC, but some common characteristics include having a presence in multiple countries and generating a significant portion of revenue from foreign countries. This article also highlights that some of the benefits of MNCs include increased efficiency and lower production costs. They may also create jobs in foreign countries. However, it's mentioned that MNCs can also have negative impacts, such as driving up prices and stifling competition.

3. The Eclectic Paradigm and Internalization Theory: A Winning Combination. 2024.

This article highlights how the Eclectic Paradigm and Internalization Theory can be used to understand why firms choose to expand internationally. It focuses on two main theories: The Eclectic Paradigm and Internalization Theory. The article gives us information about the three factors that influence a firm's decision to invest in a foreign country according to the Eclectic Paradigm: ownership advantages, location advantages, and internalization advantages. It also details Internalization Theory, which focuses on the benefits a firm can gain by bringing certain aspects of production in-house, rather than outsourcing them. It summarizes that when used together, these theories can help firms make informed decisions about foreign direct investment.

4. Dollar D. How global value chains open opportunities for developing countries. 2019.

This article highlights how global value chains (GVCs) create opportunities for developing countries to participate in the global economy. It focuses on the concept of global value chains, where the production of a good or service is broken down into stages and completed in different countries. This allows developing countries to specialize in specific stages, often those that are labor-intensive, where they may have a comparative advantage due to lower wages. The article uses China as a successful

example of a developing country that has integrated itself into GVCs, leading to impressive economic growth and poverty reduction. However, it acknowledges that some developing countries may be left behind due to limitations in infrastructure, skilled labor, or a business environment that discourages foreign investment. The article concludes by arguing for free trade as the most beneficial policy for both developed and developing countries, allowing for greater participation in GVCs and fostering economic growth.

5. Corporate Power in a Global Economy : конспект лекцій. Boston : Global Development Policy Center Boston University, 2023. 48 p.

This is a document of Boston University about corporate power in a global economy. It discusses the economic impact of large corporations. The document ranks these corporations by various metrics including revenue, profits, assets, and market capitalization. MNCs are responsible for a significant portion of global economic activity, though less than some estimates suggest. The growth of MNCs can be attributed to economies of scale and scope. It's also mentioned that economies of scale allow firms to lower production costs by increasing output. And economies of scope allow firms to reduce costs by diversifying their product offerings.

6. Bargaining between local governments and multinational corporations in a decentralised system of governance. Asia Pacific Journal of Public Administration. 2017. Vol. 39, no. 3.

This is an article from Asia Pacific Journal of Public Administration that publishes research on public governance, policy, administration and management in Asia and the Pacific and beyond. This article highlights bargaining dynamics between local governments and multinational corporations. It focuses on the context of Indonesia, where decentralization has empowered local governments to negotiate foreign direct investment with MNCs. The article emphasizes a cooperative relationship between local governments and MNCs in Indonesia, driven by a shared interest in FDI. It details how bargaining positions are shaped by various factors including: goals, stakes, resources and constraints.

7. The 35 Percent Corporate Tax Myth. Institute on taxation and economic policy.

This study takes a hard look at federal income taxes paid or not paid by 258 of America's largest and most profitable corporations in the eight years between 2008 and 2015 — and compares those tax payments to the foreign taxes that a multinational subset of these same companies pay on their activities in the rest of the world. It focuses on loopholes within the corporate tax code that allow many corporations to pay significantly less than the statutory rate. As lawmakers look to reform the corporate tax code, this report shows that the focus of any overhaul should be on closing loopholes rather than on cutting tax rates. The authors and researches believe a more equitable tax system would require corporations to pay a fairer share of taxes.

8. Schmidt E., Cohen J. Book review. The New Digital Age: Reshaping the Future of People, Nations and Business. London, 2013.

In the next decade, the virtual population will surpass the real-world population, leading to a new digital age. Eric Schmidt and Jared Cohen explore this transformation, highlighting how advancements in information technology will reshape interactions between the physical and virtual worlds, creating both opportunities and dangers. They discuss the impact of technology on individuals, companies, NGOs, and governments, emphasizing the importance of navigating dual existences.

Mobile technology will democratize opportunities globally but also pose significant privacy and security challenges as personal data becomes increasingly critical. The book includes case studies like India's biometric ID program, illustrating how technology can improve governance and reduce corruption. The authors predict the internet will fragment into nation-specific networks, reflecting diverse policies and characteristics.

9. Evenett S. Here are the steps governments can take to help business navigate geopolitical tensions. World economic forum. 2023.

It's the article published, by the World Economic Forum (non-profitable international organization for public-private cooperation), informs us how geopolitical tensions can affect businesses. It discusses the challenges that arise from these tensions, and offers advice to governments on how to help businesses navigate them. According to the article, geopolitical tensions can negatively impact businesses in a number of ways, including increased costs, delays, uncertainty, and loss of market access. Some of the important points from this article are that clear communication from governments is essential, and that sanctions should be carefully designed to avoid unintended consequences. The article also calls for the development of new guidelines for businesses that are caught in the middle of geopolitical conflicts.

10. Beyard K. Partnering with Multinational Companies to Unlock Market Systems Development. 2022.

The article dives into how collaboration between multinational corporations and the global development community can foster market systems development. It explores the motivations behind MNC involvement in such initiatives, along with the methods they use to achieve these goals [1]. The article also offers recommendations for the global development community on how to effectively partner with MNCs. Some key takeaways are that MNCs are driven by a desire to strengthen their supply chains and meet sustainability targets. The global development community can support these efforts by connecting MNCs with suitable partners. Essentially, the article lays out a framework for mutually beneficial collaboration that contributes to fostering stronger market systems.

Анотація дипломної бакалаврської роботи**Martynova O. R. “The relations between multinational corporations corporations and national economies”. Manuscript.**

The work analyses the theoretical and methodological foundations of the relationships between transnational corporations and national economies. It examines the principles and frameworks that govern these interactions, with a focus on the influence and role of transnational corporations within different economic systems.

The separate part of the paper is dedicated to an in-depth analysis of these relationships, exploring the current state and dynamics of interactions between transnational corporations and national economies. This section includes case studies and data-driven insights into how these corporations operate within various regional and economic contexts and also shows the impact of transnational corporations through comprehensive data and statistics.

The third part of the research proposes strategies for optimizing the interaction between transnational corporations and national economies based on the determined advantages and disadvantages of this interaction for national economies. It identifies key areas for legislative and policy improvements, aimed at enhancing the benefits and mitigating the challenges caused by the presence of transnational corporations in national markets. The author formulates recommendations to maintain the competitiveness of national economies in the global marketplace through improved collaboration and regulatory adjustments.

Key words: transnational corporations, national economies, globalisation, mechanism of interaction, development, influence, competitiveness.

Year: 2024

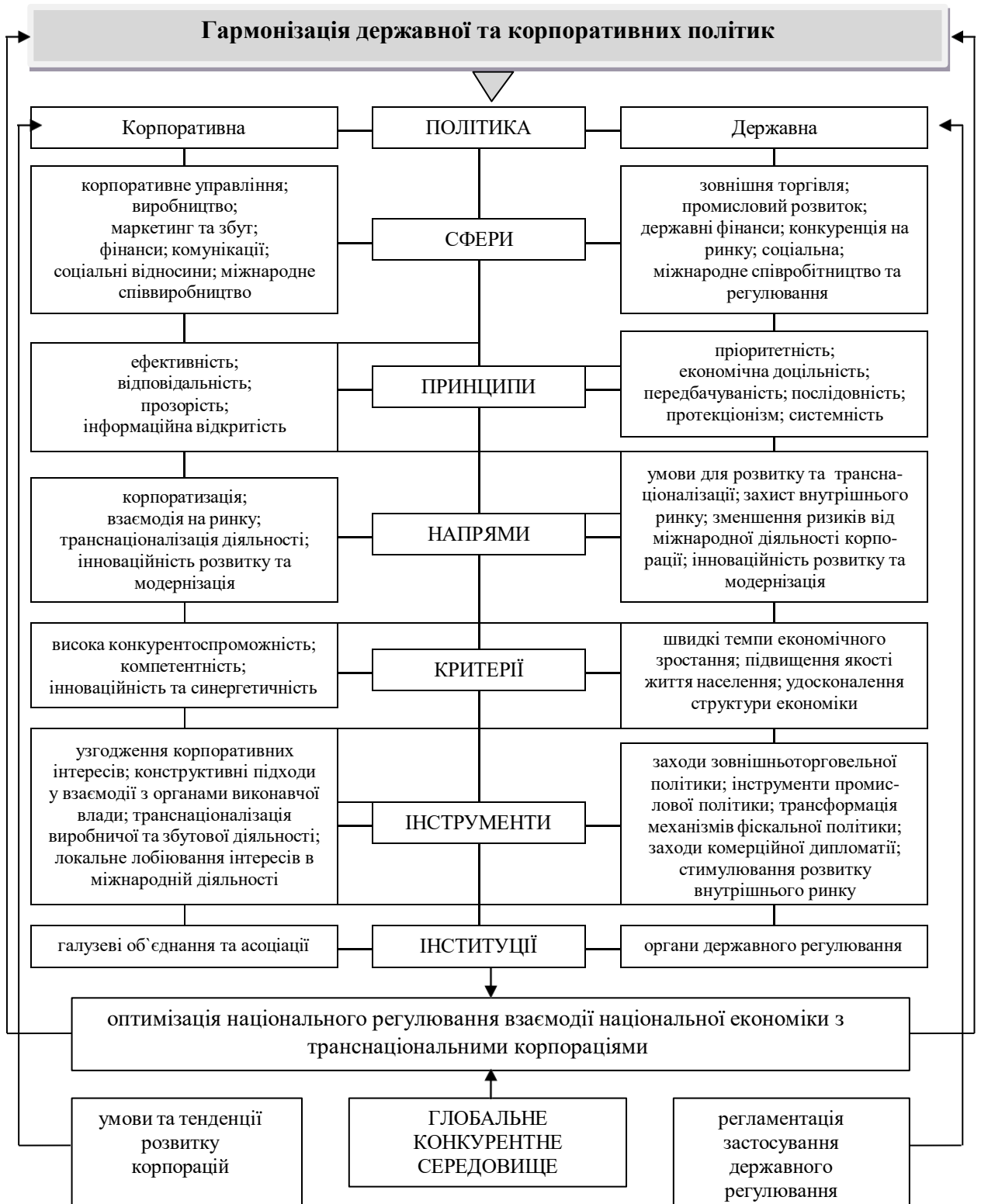
Теорії взаємодії ТНК та національних економік [15-18]

№ з/п	Назва теорії	Особливості
1	Теорія internalization (інтерналізації)	<ul style="list-style-type: none"> • Досліджує, чому ТНК обирають ПШ замість інших форм виходу на закордонні ринки (експорт, ліцензування). • Пояснює, що ТНК internalize (інтерналізують) трансакції, щоб економити на трансакційних витратах та краще використовувати свої специфічні активи.
2	Теорія трансакційних витрат	<ul style="list-style-type: none"> • Зосереджується на трансакційних витратах, пов'язаних з укладанням та виконанням контрактів. • ТНК обирають ПШ, коли трансакційні витрати на ринку є вищими, ніж внутрішні трансакційні витрати ТНК. <p>Наприклад, компанія, яка інтерналізує свої операції на іноземному ринку, може уникнути витрат і ризиків, пов'язаних із залежністю від зовнішніх партнерів. Це може допомогти компанії зберегти свою конкурентну перевагу та підвищити прибутковість. Проте критики стверджують, що теорія припускає, що фірми завжди прагнутимуть інтерналізувати свої операції, щоб уникнути політичних ризиків на зовнішніх ринках. Однак це припущення ігнорує той факт, що фірми можуть також брати участь у міжнародному бізнесі з політичних причин, наприклад, щоб отримати доступ до природних ресурсів або впливати на політичні рішення.</p>
3	Еклектична парадигма Даннінга	<ul style="list-style-type: none"> • Об'єднує теорії інтерналізації та трансакційних витрат. • ТНК обирають ПШ, коли володіють трьома ключовими перевагами: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Власність на специфічних активах (O - Ownership Advantages): ТНК володіє унікальними технологіями, брендами, управлінським досвідом тощо, які надають їй перевагу над місцевими фірмами. ➤ Переваги розташування (L - Location Advantages): Країна, в яку здійснюються ПШ, пропонує певні переваги, такі як доступ до ресурсів, кваліфікованої робочої сили або великого ринку.

		<p>➤ Інтерналізаційні переваги (I - Internalization Advantages): ТНК може ефективніше управляти та координувати свою діяльність за кордоном, ніж через ринкові механізми.</p> <p>За даними Research Methodology, незалежної дослідницької та аналітичної фірми, еклектична парадигма була застосована компанією Shanghai Vision Technology Company, коли вона вирішила експортувати свої 3D-принтери та інші інноваційні технологічні пропозиції. Хоча їхній вибір був зроблений з урахуванням недоліків, пов'язаних з вищими тарифами і транспортними витратами, їхня стратегія інтернаціоналізації в кінцевому підсумку дозволила їм процвітати на нових ринках.</p>
4	Теорія залежності	<ul style="list-style-type: none"> • Критикує позитивний вплив ТНК на країни, що розвиваються. • ТНК можуть експлуатувати ресурси та робочу силу цих країн, обмежуючи їхній власний економічний розвиток.
5	Теорія життєвого циклу продукту (ЖЦП)	<ul style="list-style-type: none"> • Розглядає міжнародну діяльність ТНК через призму етапів розвитку продукту (впровадження, зростання, зрілість, спад). • На різних етапах ТНК обирають різні стратегії інтернаціоналізації, зокрема експорт, ліцензування та ПШ.
6	Глобальні виробничі мережі (GVCs)	<ul style="list-style-type: none"> • ТНК організують виробництво в різних країнах, спираючись на їхні порівняльні переваги. • Це може мати як позитивні (економічне зростання), так і негативні (деіндустріалізація) наслідки для країн. <p>В'єтнам є гарним прикладом країни, що розвивається, глибоко залученої до глобальної виробничої мережі. Завдяки своїм реформам і відкритості В'єтнам залучив велику кількість іноземних інвестицій, які в основному задіяні у трудомісткому складанні.</p>
7	Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ)	<ul style="list-style-type: none"> • Підкреслює важливість відповідальної поведінки ТНК щодо соціальних та екологічних аспектів їхньої діяльності. • КСВ включає питання захисту працівників, дотримання прав людини та збереження навколишнього середовища.
8	Теорія «переговорних ресурсів) або ж	<ul style="list-style-type: none"> • ТНК та уряди країн мають свої інтереси та цілі, які прагнуть реалізувати за наявних ресурсів. Ці ресурси і є «переговорним важелем» у відносинах сторін.

	«переговорної сили»	<ul style="list-style-type: none">• Для ТНК такими ресурсами є: технології, доступ до фінансування, управлінські та ринкові знання, доступ до інформації. В уряду це: контроль за доступом на ринок, дешева робоча сила, природні ресурси, здатність запропонувати для ТНК важливі сегменти ринку.
--	---------------------	--

Механізм регулювання взаємодії національної економіки з ТНК [20]

Ім'я користувача:
Міжнародного менеджменту Олійник Вікторія

ID перевірки:
1016265299

Дата перевірки:
20.05.2024 15:12:12 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
23.05.2024 13:02:45 EEST

ID користувача:
100005721

Назва документа: **Мартінова О.Р.Взаємовідносини міжнародних корпорацій з національними економіками**

Кількість сторінок: 78 Кількість слів: 17407 Кількість символів: 137216 Розмір файлу: 229.05 KB ID файлу: 1016055159

3.74% Схожість

Найбільша схожість: 0.37% з Інтернет-джерелом (<https://docplayer.net/66398123-Formuvannya-efektivnogo-mehanizmu>).

2.88% Джерела з Інтернету

281

Сторінка 80

2.83% Джерела з Бібліотеки

541

Сторінка 82

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнено

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

3

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ПРОГРАМА

**платформи «Інноваційні бізнес-стратегії українських підприємств в
повоєнному економічному відродженні України» 91-ї щорічно студентської
наукової конференції «Інноваційні проєкти для економічного відродження
та конкурентного розвитку України»**

(15 квітня – 19 травня 2024 р.)

Київ – 2024

Науковий керівник: Цветков О.Г., доцент кафедри міжнародного менеджменту, д. і. н., с.н.с.

6. Особливості регулювання ТНК

Мартінова Олександра, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Прохорова М.Е., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

7. Виклики та перспективи розвитку енергетичного сектору в умовах війни в Україні

Цалюк Денис, 4 курс, МБ-403

Науковий керівник: Прохорова М.Е., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

8. Трансформація корпоративної культури в динамічний інструмент конкурентної переваги на глобальному ринку

Григоренко Анна, 4 курс, МБ-402

Науковий керівник: Прохорова М.Е., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

9. Стратегії відновлення українських підприємств у період війни на прикладі агрохолдингу «Kernel»

Ткач Анастасія, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Тимків І.В., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

10. Стратегія діджиталізації українських підприємств в повоєнному економічному відродженні України

Стельмах Софії, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Тимків І.В., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

11. Інновації у маркетингу як інструмент підвищення конкурентоспроможності: уроки від ІКЕА та інших міжнародних компаній для українських брендів

Гончарова Анна, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Галахова Т.О., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

12. Роль логістики в економічному відродженні України: стратегічні пріоритети

Разуваєва Анастасія, 4 курс, МБ-401

Мартинова О.Р.

«Міжнародний бізнес», 4 курс

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту

Прохорова М.Е.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТНК

Протягом останніх десятиліть транснаціональні корпорації стали невід'ємними складовими функціонування світової економічної системи. Їх вплив на економіку, політику та соціальні аспекти життя стає все більш помітним. Як і більшість економічних явищ, цей вплив може мати як позитивні, так і негативні наслідки. У зв'язку з цим постає необхідність в ефективному регулюванні їхньої діяльності, враховуючи усі особливості.

ТНК займають домінуючі позиції у багатьох галузях економіки, контролюючи значні обсяги виробництва, ресурсів і ринків. Їхні глобальні операції створюють нові можливості для розвитку, але також породжують серйозні виклики для національних та міжнародних регуляторів.

- Ухилення від сплати податків. ТНК використовують складні податкові стратегії, щоб мінімізувати свої податкові зобов'язання, перенаправляючи прибутки до країн з низьким рівнем оподаткування. Це може призвести до втрати доходів для країн-господарів і підриву фіскальної стійкості.
- Корпоративна соціальна відповідальність. ТНК часто опиняються під критикою за порушення прав людини, негативний вплив на навколишнє середовище та інші етичні проблеми. Регулювання їхньої діяльності у цьому контексті вимагає розробки ефективних механізмів контролю та відповідальності.
- Монополізація ринків. Маючи величезну частку ринку та оборот, транснаціональні компанії можуть легко зайняти лідируючі позиції на ринку. Хоча багато ТНК підтримують здорову конкуренцію, деякі з них можуть зловживати своєю монопольною владою, щоб витіснити з ринку менші фірми або не допустити на нього нові. [1]

Враховуючи те, що діяльність ТНК та їх взаємодія із державами може регулюватись як на глобальному, так і на національному рівні, науковці та дослідники виділяють такі чотири рівні регулювання: наддержавний, міждержавний, внутрішньодержавний та суспільний.

Основна мета *наддержавного регулювання* полягає у встановленні правил конкуренції та захисту вільної торгівлі. Для досягнення цих цілей використовуються різні інструменти, серед яких основними є багатосторонні міжнародні угоди. Вони можуть мати загальну, регіональну або субрегіональну спрямованість, залежно від кількості країн-учасниць. Проте варто відзначити, що ці угоди не завжди надають практичного впливу на діяльність ТНК та їхніх філій. Це пояснюється, перш за все, тим, що не всі країни погоджуються виконувати умови, які накладаються на ТНК на їхній території.

На міждержавному рівні однією з основних цілей регулювання діяльності транснаціональних корпорацій є захист інвестицій та дотримання міжнародних стандартів. Це досягається через укладання двосторонніх інвестиційних угод, які є найбільш поширеним методом регулювання відносин між країною, що приймає інвестиції, та країною базування ТНК. Якщо брати до уваги Україну, то вона підписала майже 73 такі угоди про захист інвестицій. Відмінності можна помітити у порівнянні з країнами, такими як США, Японія, Великобританія, які мають стандартизовані угоди цього типу. Це свідчить про відсутність уніфікованого підходу та чітко виражених положень щодо захисту інвестицій та регулювання інвестиційного арбітражу у державі.

На внутрішньодержавному рівні основною метою регулювання діяльності ТНК є забезпечення чіткого відповідності їхніх філій і дочірніх компаній національному законодавству приймаючої країни. Основними інструментами цього регулювання є інвестиційне законодавство країни, спрямоване на визначення правового статусу іноземних вкладників, незалежно від того, чи є вони фізичними особами, чи юридичними. Чим чіткіше визначено правила, тим ефективніше ТНК впливають на національну економіку. Однак, найбільш вразливим аспектом одностороннього регулювання діяльності ТНК є їхня здатність уникнути контролю з боку однієї держави завдяки своїй організаційній структурі. Тому для ефективного регулювання діяльності ТНК національного законодавства приймаючих країн може бути недостатньо.

Серед основних проблем внутрішньодержавного регулювання діяльності ТНК варто відзначити, по-перше, прагнення найвпливовіших країн розповсюдити своє внутрішнє законодавство на іноземні філії компаній, і, по-друге, недостатність інститутів національного законодавства приймаючих держав для ефективного контролю.

Не менш важливим є *рівень суспільного регулювання*, яке спрямоване на захист громадських інтересів та адаптацію товарів транснаціональних корпорацій до потреб суспільства. Інструментами суспільного регулювання є національні традиції, виховання та, головне, суспільна думка. Багато ТНК вважають, що споживачі функціонують у глобальному середовищі, де їхні смаки та культури стають стандартизованими через пропозицію глобальних продуктів. Це підтверджується успіхом ТНК, які досягли великих прибутків у довгостроковій перспективі, не акцентуючись на конкретних купівельних перевагах.

Однак це створює основне протиріччя: стандартизована глобальна стратегія може не враховувати сегменти, які відрізняються соціальними, культурними, економічними та правовими маркерами, і не відповідати реальним потребам споживачів. Тим не менш, суспільна думка у багатьох випадках вимагає від ТНК адаптувати свої продукти, ціни, канали продажу та стратегії маркетингу до інтересів споживачів. Це пов'язано з особливостями і відмінностями національної культури, рівнем купівельної спроможності, уподобаннями в продукції та потребами споживачів. [2]

Незважаючи на розбіжності регулювання між цими рівнями, завданнями регулювання ТНК є:

- 1) Забезпечення узгодженості національних законодавств приймаючих країн, а також країн базування для подальшого уникнення гострих суперечок між ТНК та країнами.

- 2) Створення стандартів механізмів інвестування для позбавлення перешкод руху прямих іноземних інвестицій
- 3) Посилення співпраці між країнами, де знаходяться ТНК, та країнами, які їх приймають, з метою досягнення економічної та фінансової стабільності
- 4) Запобігання дискримінації іноземних інвесторів у країнах, що їх приймають, та підтримка розвитку приватного підприємництва [3]

Транснаціональні корпорації є важливими учасниками світової економіки, проте їхні дії вимагають ефективного регулювання. Надзвичайно важливо забезпечити узгодженість різних рівнів регулювання, враховуючи вплив цих корпорацій на податкову систему, навколишнє середовище, соціум та конкурентну ситуацію на ринку. Національні та міжнародні органи мають виробити ефективні механізми, щоб забезпечити стабільність та справедливість у сфері діяльності ТНК.

Джерела:

- 1) Multinational company [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/business-studies/influences-on-business/multinational-company/>.
- 2) Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Е. М. Лимонова, К. С. Архіпова. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://lukyanenko.at.ua/ld/8/832.pdf>.
- 3) Матросова І. Ю. Виявлення особливостей правового регулювання діяльності транснаціональних компаній (ТНК) / І. Ю. Матросова // Молодий вчений. - 2016. - № 5. - С. 428-432.